

A Review on the Concepts of Lexical Semantics^a

Özgür ESER^b, Hülya AŞKIN BALCI^c

ABSTRACT

Language is a product of society and is affected by all kinds of events and situations affecting the society. For this reason, the meanings of words may change over time. Following the traces of words is extremely important for to recognise a language. These changes in the meanings of words are named with various terms. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study and content analysis was used to analyse the data. In this study, the concepts related to lexical semantics were discussed by analysing the studies in the literature and the dynamic structure of language was revealed. There are different opinions about the terms analysed. While examining the studies, attention was paid to this situation and it was tried to reach the studies of researchers with different views. Within the scope of the study, the concepts of polysemy, synonymy, plain meaning, connotation, connotation, term, figurative meaning, simile, metaphor and metonymy, synonymy, antonymy and semantic changes (semantic restriction, semantic expansion, meliorative, pejorative, semantic transfer) were mentioned.

Keywords:

Semantics,
Lexical semantics,
Semantic events

Submit: 29.08.2024

Accept: 25.10.2024

Publish: 31.10.2024

Review Article

DOI: 10.5281/zenodo.14017520

- This study is based on the conceptual framework of the master's thesis titled "Lexical Semantics Appearances in 8th Grade Turkish Textbook", which was prepared by the first author under the supervision of the second author and accepted by Istanbul University-Cerrahpaşa Institute of Graduate Studies
- PhD Student, Gaziantep University, Institute of Educational Sciences, Gaziantep, Türkiye
Orcid: 0000-0002-9129-4571 ozgureseredu@gmail.com
- Prof. Dr., İstanbul University-Cerrahpaşa, Hasan Âli Yücel Faculty of Education, İstanbul, Türkiye
Orcid: 0000-0003-4366-175X hulyaaskinbalci@iuc.edu.tr

INTRODUCTION

The meaning of a word cannot be considered separately from the society that creates this meaning. Aksan's (2015) view that "If people did not live in society, they would undoubtedly not need language" (p. 64) also supports that. Although the words used in the language initially emerged to meet a single meaning, some of them have gained multiple meanings over time, some of them have lost their meaning and gained a completely different meaning, and some of them have come to meet a narrower field of meaning. These and other similar situations are proof that language has a living structure. However, it is also possible to have information about the social, cultural, economic, etc. characteristics of the society through language. Sever (2004) sees language as "the most important tool that transfers the entire cultural accumulation of the nation and humanity" (p. 5).

Individuals who make up the society use language to communicate and think. If a linguistic sign does not match with any equivalent in the individual's mind, the individual will not make sense of what is said and communication will not take place. According to Ülper, it is possible for individuals to use their language skills competently if they have a sufficient vocabulary. According to Karatay, the vocabulary of the individual directly affects the communication skills of the individual since it has a function on expressing feelings and thoughts. However, since language is in constant change, the individual should follow these changes and care about the qualitative development as well as the quantitative increase of vocabulary. Although it is not possible to experience changes that will affect the meanings of words in a short period of time, it is possible to have more information about the current meanings of words.

According to Aksan (1999), lexical semantics is "a branch of semantics that analyses the elements referred by various names in linguistics, called words in general language, and their derived and combined forms with other elements in terms of meaning" (p. 27). According to Johnson, lexical semantics is a sub-branch of linguistics, but those who do research on lexical semantics continue a philosophical tradition that goes back to Socrates and deals with the meaning of words. This means that lexical semantics has a philosophical aspect. Cruse (2006) states that lexical semantics analyses the determination of word meaning; paradigmatic semantic relations such as synonymy, antonymy and sub-semantics; syntagmatic relations depending on context and selectional constraints; taxonomic hierarchies, meaning changes and meaning expansion processes such as metaphor and metonymy.

Aksan (1999) analysed lexical semantics under the headings of *basic meaning, designs-images, emotional value, connotation, simile, transfers, polysemy, homonymy, context, synonymy, antonymy, reconciliation and uncommen reconciliation, aktionsart and aspect, and semantic changes*. Onan (2020), on the other hand, examined lexical semantics under the headings of *basic meaning, connotation, figurative meaning, polysemy, synonymy, homophony, designs and emotional value, simile, transfers, antonymy, cohesion, implicit meaning, aktionsart and aspect, term, domestication, words with concrete and abstract meanings, reduplications, onomatopoeia*. In this study, it is aimed to examine the titles of *polysemy, homonymy, basic meaning, connotation, term, figurative meaning, simile, transfers (metaphor and metonymy), synonymy, antonymy* and semantic changes (*semantic restriction, semantic extension, meliorative, pejorative, semantic transfer*) in the context of the studies in the literature. Since there are differences of opinion on these titles, different views were tried to be included in the study.

METHOD

Research Model

In this study, the concepts of lexical semantics were analysed in the context of the studies in the literature. For this reason, document analysis, one of the qualitative research methods, was used in this study. "Document analysis involves the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena aimed to be investigated." (Yıldırım & Şimşek, 2021, p. 189).

Data Collection Tool

At the stage of data collection, studies on lexical semantics in the literature were consulted. Since there are differences of opinion about the concepts of lexical semantics, it was tried to reach the studies of researchers with different views.

Data Analysis

The data obtained from the academic studies examined in this study were analysed by content analysis method. "The basic process in this type of analysis is to bring together similar data within the framework of certain concepts and themes, and to interpret and reach conclusions by organising them in a way that the reader can understand." (Yıldırım & Şimşek, 2021, p. 250).

FINDINGS

Polysemy

Individuals use the words of the language they speak to communicate and want to express themselves through these words. However, since there is not a word to express every situation and event, he/she tries to express himself/herself through other words in the language. Korkut (2017) stated that the number of words that have only one meaning in the language is few. This situation has given new meanings to existing words and polysemy has emerged. It is possible to state that polysemy, which emerges through various analogies and transfers, is seen in every language (Aksan, 1999; Toklu, 2018; Yıldız, 2021).

According to Kıran and Eziler Kıran (2023), polysemy is the situation where a signifier has the feature of denoting more than one signified. In other words, a word fulfils more than one meaning. On the other hand, the word, i.e. the signifier, gains connotations without losing its basic meaning, and these connotations may be forgotten over time or the number of connotations may increase (Onan, 2020). Palmer (2020) stated that it is impossible to determine how many different meanings a word has. Polysemous words gain their meanings according to the context. Aksan (2015) stated that polysemous words can reflect only one of their meanings according to the context in which they are used.

It is difficult to distinguish between homonymy and polysemy (Krovetz, 1997). Karaağaç (2013) stated that in cases where it is not possible to distinguish between homonymy and polysemy, it is necessary to resort to non-linguistic elements such as cultural exchange, historical and social areas. Aksan's (2004) view that meaning is not an element that concerns only words and sentences supports this situation. In order to distinguish such words in dictionaries, there is a single entry for

polysemous words and multiple entries for synonyms (Kılıç, 2009; Palmer, 2020). However, it would not be correct to decide whether a word is synonymous or polysemous only through dictionaries. Korkmaz and Saral (2023) stated that while the meanings of polysemous words are related to each other, there is no relationship between the meanings of homonyms. This information can help to distinguish between homonyms and polysemous words.

According to Duman (2015), words with polysemy can lead to misunderstandings and cause undesirable results. Kadem (2022) also stated that polysemous words can lead to ambiguity in meaning and that this situation is a natural consequence of assigning multiple tasks to a single word. This ambiguity is resolved based on the context.

Homonymy

Homonymy is the situation where two or more words with the same signifiers have different signifiers. Tuzcu (2023) states that the pronunciation, spelling and stress of homonyms are the same. Erkinay-Tamtamış (2021) stated that the main thing in homonymy is that words with the same form meet different meanings. Toklu (2018) stated that homonyms have different origins and different meanings. Hartmann and James (1998) also stated that although such words are formally the same, they differ semantically. Based on these views, it is possible to state that there is a formal commonality between homonyms only in the signifier dimension.

Aksan (1999) states that there are two factors in the emergence of homonymy: “two or more words with different meanings approaching each other due to the change of sound or form they undergo over time, becoming homophones” (p. 73) and “a word taken from a foreign language becoming homophonous with another word in the local language” (p. 73).

Toklu (2018) stated that homonyms are handled under two headings as homophony and homographality in different languages, but homonyms in Turkish generally show the feature of being both homonyms and homophones. Aksan (1999) stated that there are two types of homonymy in some languages, namely homophony and orthography, but in Turkish, a phonetic orthography is used and old forms are generally not reflected in writing. Hartmann and James (1998) stated that homophony and orthography are examples of homonymy. Atmaca (2013) stated that a word with the feature of homonymy also has the features of homophony and orthography and suggested that these terms should be expressed under the title of homonymy.

Denotation

The concept of denotation can also be met with terms such as literal meaning, referential meaning, plain meaning, conceptual meaning. Denotation is the first design that a word evokes in the human mind. At the same time, denotation is the first meaning of the word in the dictionary. Kılıç (2009) stated that the plain meaning of a word constitutes its conceptual content and that the plain meaning of a word includes the basic and necessary components of the meaning in the context of general use of the word. Karaağaç (2013) stated that there is a causeless and counting relationship between the signifier and the signified of words with denotation and that the most common meaning of a language unit is the denotation. Günay (2007) defined denotation as “all the common values that all subjects using a language have about a word” (p. 69).

Aksan (1999) stated that there may be changes in the relationship between the referent and the signifier over time. According to Onan (2020), a simultaneous perspective should be used to determine the denotation. Çolak (2021) also emphasised *a certain period* while defining the

denotation. These views support each other. Language is a product of the society that uses language and is affected by all changes in society. Therefore, the meanings of words should be evaluated according to the period in which they are analysed.

Denotation and monosemy are different concepts. Karaağaç (2013) stated that words that reflect a monosemy and a single concept have a single meaning and that terms, names of tools and equipment, some concrete and abstract names and concept names have a single meaning, but he also stated that such words in a language will not remain as monosemic. Atmaca (2016) stated that monosemy and polysemy, denotation and connotation are opposite to each other and showed that monosemy and denotation are different from each other.

Connotation

A connotation is the meaning or meanings of a polysemous word that is determined according to the context, which is outside its basic meaning. According to Aksan (1999), according to Kerimoğlu (2022), connotation is the “dynamic, open to interpretation, mostly not included in the dictionary” (p. 215) meaning added to the basic meaning. Guiraud (1999) stated that connotation colours the concept without distorting it.

“In every language, connotations are usually attached to signs in four directions:

1. Adding new concrete meanings to the concrete
2. Adding new abstract meanings to the concrete
3. Adding new abstract meanings to the abstract
4. Adding new concrete meanings to the abstract” (Aksan, 1999, p. 60)

Kılıç (2009) stated that language users' background knowledge, perspective on life and attitudes are the components of connotation. However, according to Günay (2007), connotation reflects social, historical and cultural features as well as the individual aspect of connotation. Çolak (2021) stated that connotation occurs with some analogies and transfers that occur over time.

The connotation contains implicit meanings. Since the connotative words gain meaning according to the context, the language user needs to make a more intensive effort to reach the meaning than the basic meaning. Although Günay (2007) states that connotations are produced by the society, Richard (2012) says that Frege claims that meaning is objective, independent of the mind, that two people cannot think the same thing and that meaning reflects the mood of the language user. Kerimoğlu (2022), on the other hand, states that connotation is the impression left by the word on the person. On the other hand, according to Saussure (1998), language is powerful and the individual has to accept what is created by society. Moreover, it is clear that all members of the society do not and cannot determine a meaning with a common decision. Vardar (2002) also stated that connotative words have social and individual characteristics. These views show that connotation has an individual and social aspect.

Term

Terms are words used in a limited field. Vardar (2002) defines a term as “A word specific to a special field of knowledge or activity, a branch of science, practice or expertise” (p. 192). According to Pilav (2008), terms, which differ from the general words of the language in terms of their structure and meaning, are the special words of different branches of science, profession and art; the meanings of terms are narrow and limited.

Günay (2007) stated that terms have a single meaning, and that different disciplines can use the same term or use synonymous terms with different meanings. Onan (2020) stated that terms have an objective meaning. Zülfiyar (1991) also stated that terms are the only equivalent of a scientific concept, have a fixed meaning and that the meaning they express is closed to interpretation.

Onan (2020) stated that terms have international validity. Bessé (2005), on the other hand, pointed to the ability to agree on the meanings of terms as a condition for scientific and technical improvement all over the world. Pilav (2008) stated that field experts should come together and reach an agreement on the terms related to the field, unity of terminology should be ensured in textbooks at all levels, and the current common terms should be accepted without Turkishisation. In terms of ensuring the universality of science, it is extremely important to ensure unity in terms of terminology.

Figurative Meaning

While words initially fulfil a single meaning, they come to fulfil different meanings over time. In fact, it can even completely get rid of its initial meaning and take on a new meaning. This situation constitutes figurative meaning. İşcan (2011) defines figurative meaning as 'The meaning that occurs when words are used instead of another word or concept other than their literal meaning is called figurative meaning.' (p. 507). Altıparmak-Yılmaz (2020) stated that figurative words have an abstract structure and reflect the richness of meaning of language. Figurative meaning is used to strengthen expression in written and spoken language.

Bilgin (2013) considers figurative meaning as a sub-branch of connotation and calls it *metaphorical connotation* and states that *metaphorical connotation* moves further away from the basic meaning of the word. Bilgin argues that in figurative meaning, which he calls figurative connotation, the meaning of the word is not completely detached from its basic meaning. Aksan (1999) stated that the words which are argued to have figurative meaning should be called metaphorical. Karataş (2001) stated that words with figurative meaning break away from their basic meaning. Although Onan (2020) argues that figurative meaning is a kind of connotation, he also states that figurative words are completely removed from the basic meaning and have an abstract structure. These views show that there are differences of opinion about the concept of figurative meaning. Literal meaning and figurative meaning are different concepts.

Simile

People use various ways to strengthen their expressions while using written and spoken language. Simile is one of these ways. Çifci and Kaplan (2020) defined simile as 'bringing the qualitatively weaker of two elements, which are related in meaning in different ways, closer to the stronger one in order to make the word effective and increase the comprehensibility of the word' (p. 513). A complete simile has four elements: simile, simile, simile direction and simile preposition. Kıran and Eziler-Kıran (2023) stated that the simile and the simile are the basic elements, while the simile direction and the preposition of simile are auxiliary elements. According to Atmaca (2016), the types of simile are as follows: detailed simile, abbreviated simile, beautiful simile, reinforced simile. The types of simile can be explained as follows:

- Detailed simile: It is a simile with all four elements. As an example of this type, the sentence *My father was standing behind me like a mountain* can be given as an example. In this sentence, the word *my father* is the simile, the word *mountain* is the simile, the word *like* is the preposition of simile, and the word *was standing* is the direction of simile.
- Abbreviated simile: It is a type of simile that does not contain a simile direction. It is possible to show the sentence *It was a wedding like a fairy tale* as an example for this type of simile. In this sentence, the word *wedding* is the simile, the word *fairy tale* is the simile, and the word *like* is the preposition of simile. There is no simile direction element in this sentence.
- Beautiful simile: It is a type of simile created with the basic elements of the simile, the simile and the simile. As an example of this type, the sentence *the dilber whose gazelle eyes i love* can be shown as an example. The word *eye* in this sentence is the simile and the word *gazelle* is the simile. In this sentence, there is no expression representing the elements of simile direction and simile preposition.
- Reinforced simile: It is a simile that does not contain a preposition of simile. As an example of this type, it is possible to show the sentence *My heart was a strange bird, unable to find a branch to land* as an example. In this sentence, the word *heart* is the simile, the word *bird* is the simile, and the expression that cannot find a branch to land is the direction of simile. In this sentence, there is no expression that meets the preposition of simile.

It has been stated by many researchers that simile is the first stage of transfers (Aksan, 1999; Atmaca, 2016; Kıran & Eziler-Kıran, 2023, Onan, 2020; Toklu, 2018; Uğur, 2003). However, according to Güleröğlü (2024), although metaphor and simile are close concepts, there are some differences between them. Çürük (2020) stated that every metaphor contains a simile, but not every simile contains a metaphor, that metaphors are abbreviated similes, and that metaphors do not have a preposition of simile since metaphors are based on being something itself instead of being similar to something. Aydın (2006) also stated that metaphors are created without using the words *like* and *similar*.

Transfer

The basis of transfers are similes. Similes, which are initially in the form of detailed similes, become shorter over time, resulting in transpositions. Aksan (1999) stated that transposition is the attempt to express the concept desired to be expressed with another concept with which there is a relationship and similarity. While doing this, no preposition of analogy is used. The purpose of using transpositions is to make the expression more effective. According to Onan (2020), words gain new meanings through transpositions and as a result, they expand their meaning boundaries. Aksan (1999) stated that transpositions are also the source of polysemy.

There are differing opinions regarding the types of transfers. For the type of transfer referred to as metaphor in Turkish, terms such as *düz değişmece*, *mecaz-ı mürsel*, and *ad aktarması* can be used; while for metonymy in Turkish, terms like *eğretileme*, *istiare*, and *deyim aktarması* may be used. Transfers have been examined in this study under the headings of metaphor and metonymy:

Metaphor

Hartmann and James (1998) state that "the use of a word or expression that denotes a concept from one domain or semantic field to refer to an aspect of another domain or semantic field" (p. 93) gives rise to metaphor, and they suggest that metaphors are generally formed based on similarities between two concepts. According to Günay (2007), linguistic expressions that indicate simile or analogy are not used when creating metaphors. "The essence of metaphor is to understand and experience one kind of thing in terms of another kind" (Lakoff & Johnson, 2015, p. 30). "At the core of metaphors are cognitive schemas shaped by individual or collective experiences,

ideas, and emotions, which provide the basis for new meanings and learnings" (Kuyma, 2022, p. 158). Terms such as allegory, allusion, and idiomatic transfer are also used instead of metaphor.

Lakoff and Johnson (2015) categorize metaphors into three groups: structural metaphors, orientational metaphors, and ontological metaphors. They define structural metaphors as those that give one concept a structure in relation to another; orientational metaphors as those related to spatial or directional orientation; and ontological metaphors as those that transform an abstract concept into a concrete structure for discussion and classification. Examples of these types include:

- "His words are directly targeting us." (Structural metaphor. The discussion is structured by the metaphor "argument is war.")
- "He degraded himself with this behavior." (Orientational metaphor. The good is above, the bad is below.)
- "I drank coffee to clear my mind." (Ontological metaphor. The mind is a machine.)

Metaphors can artificially be divided into three types: orientational metaphors, ontological metaphors, and structural metaphors. All metaphors are structural (because they map structures onto structures); all metaphors are ontological (because they create entities in the target domain); many metaphors are orientational (because they correspond to orientational image-schemas). (Lakoff & Johnson, 2015, p. 324)

Metonymy

Different terms can be used for the concept of metonymy. For example the terms *düz değişmece*, *mecâz-ı mürsel*, *ad aktarması* are also used in Turkish for metonymy. Kövecses and Radden (1998) define metonymy as "a way of speaking in which the name of one thing is used instead of the name of another thing that is associated with it or suggested by it" (p. 37). İmer et al. (2011) describe metonymy as "a type of substitution established by creating relationships such as whole-part, cause-effect, general-specific, and concrete-abstract among the elements in a sentence or phrase without the aim of analogy" (p. 106). Ahanov (2002) states that metonymy arises from the closeness between objects or situations. According to Lakoff and Johnson (2015), "metonymic concepts give us the ability to conceptualize one thing through its relation to another" (p. 71). Aksan (1999) notes that metonymy facilitates expression and adds strength to it.

According to Günay (2007), metonymy is the opposite of metaphor, and in metonymy, which utilizes a relationship at the referential level, one object is named through another object, and this is evident in elliptical expressions. Aksan (2015) has stated that, unlike metaphor, metonymy is based on interest and relationship rather than similarity.

Metaphor and metonymy are different types of processes. Metaphor is fundamentally a way of conceiving one thing in relation to another, and its main function is meaning. On the other hand, metonymy primarily has a referential function; it allows us to use one thing in place of another. However, metonymy is not merely a referential tool; it also serves a function of providing meaning. (Lakoff & Johnson, 2015, p. 68)

There are differing opinions regarding the naming of the concept of metonymy, as well as its types. It is possible to express that the types of metonymy include *whole for part*, *part for whole*, *internal-external relation*, *product for producer*, *user for object*, *doer for controlled*, *institution/place for responsible individuals*, *place for institution*, *place for event*, *cause-effect relation*, and *abstract-concrete relation*. The number and content of these types may vary from study to study. The differences in terminology are also reflected in the content.

The types of metonymy can be exemplified as follows:

- A good right foot is needed in that area. (Whole for part)
- The entire city is after him. (Part for whole)
- He ate both boxes by himself. (Internal-external relation)
- He wouldn't go a day without reading Dostoevsky. (Product for producer)
- The world's number one player will be revealed in this match. (User for object)
- The coach finally won the trophy. (Doer for controlled)
- The university made a statement regarding the topics of interest. (Institution/place for responsible individuals)
- Washington provided an evaluation regarding the incident. (Place for institution)
- The Turkish soldier never forgot Korea. (Place for event)
- Abundance is raining from the sky. (Cause-effect relation)
- The perspective of youth on life is different from ours. (Abstract-concrete relation)

As seen in the examples, one of the two concepts that have a relationship is used in place of the other without mentioning its name, and the meaning remains intact. However, it should be noted that these examples are language-specific. Aksan (1999) stated that the Turkish expression *tahta çıkmak* and the French expression *monter sur le trône* have the same meaning, but such cases are exceptions. Lakoff and Johnson (2015) mentioned that metonymies reflect culture.

Synonymy

Cruse (2000) argued that words with more prominent semantic similarities are synonymous. Tamba-Mecz (1998) defined synonymy as "words that present different forms in everyday use but have identical or similar meanings and share the same morphological-syntactic position" (pp. 94-95). Palmer (2020) contended that languages do not need synonymous words.

Vardar (2002) stated that synonymy expresses semantic closeness rather than identity and noted that there are few indicators that can convey the same meaning in the same context. Bilgin (2013) expressed that there is always some semantic difference between words claimed to be synonymous, making it difficult to speak of synonymy in a language. Zülfikar (1990) mentioned that for words to be considered synonymous, there must be a subtlety of meaning between them, and both words must continue to exist in the language. Aksan (2004) argued that there is always a difference between words claimed to be synonymous and suggested that these words should be evaluated as near-synonyms. Atmaca (2016) indicated that for words to be accepted as synonymous, their meanings must be the same or similar.

Guiraud (1999) used the expression "concepts with many names" for synonymy (p. 41). In other words, according to Guiraud, synonymy and polysemy are related concepts. According to Günay (2007), there is a relationship between synonymy and polysemy, and synonymy is the opposite of polysemy.

Lyons (1983) noted that there are two different views on synonymy: one group argues that two words must express exactly the same meaning in all contexts, while the other believes that the

two words must refer to the same entity in the same context. Elbourne (2020) stated that there are two ways for synonymy to arise: "two words must be semantically the same or only qualitatively the same" (p. 48). Günay (2007) argued that synonymy can be discussed between two words that express approximately the same thing. Aksan (2004) indicated that complete synonymy is determined by context. Atmaca (2016) expressed that for synonymy to occur, the parts of speech must also be the same.

Cruse (2000) categorized synonymy into three types: absolute synonymy, propositional synonymy, and near-synonymy. Absolute synonymy refers to the situation where two or more words correspond to the same meaning in every context. Propositional synonymy is a type of synonymy that can be used interchangeably in context but involves a difference stemming from the users of the words. For example, the instrument commonly referred to as *saz* by the general public is called *bağlama* by professionals in music. Near-synonymy refers to types of synonymy that have differences but share much more pronounced similarities. An example of this would be the words *göndermek* and *yollamak*, which have a relatively subtle difference in meaning.

Lyons (1983) categorized synonymy into four types: complete and holistic synonymy, complete but non-holistic synonymy, non-complete but holistic synonymy, and non-complete and non-holistic synonymy. He defined them as follows: "we can use the term complete synonymy for both conceptual and emotional content equivalence; we can also restrict the term holistic synonymy to words that can be interchangeably used in all contexts (whether complete or not)" (p. 399).

Some scholars argue that synonymy can occur among a language's own words, while others believe it can also occur between a language's words and those borrowed from different languages. According to Bilgin (2013), "True synonymy is formed by foreign words that have entered our language" (p. 51). Toklu (2018) stated, "Synonymy can exist among the words of a language that have been borrowed from another language" (p. 133). Onan (2020) argued that synonymy can arise with foreign words, but stated that such synonymy occurs in the deep structure rather than the surface structure. Ersoylu (2001) expressed that synonymy can only occur among a language's own native words, and that words borrowed from foreign languages should only be regarded as foreign equivalents. Duman (2015) and Aksan (2004) also asserted that synonymy should not be established between foreign words and Turkish words. Zülfikar (1990) argued that "newly derived Turkish words and their old equivalents should not be evaluated within the topic of synonymy" (p. 7).

Antonymy

Words that have a semantic opposition create antonymy. According to Palmer (2020), antonymy is a natural feature of language. Vardar (2002) stated that antonymy occurs around a common meaning axis. Tamba-Mecz (1998) noted that there is a semantic relationship among such words. For example, the words "short" and "long" reflect a property related to length but exhibit opposing characteristics in terms of meaning. Karaağaç (2013) expressed that it is possible to find antonyms for words that denote properties, such as adjectives, adverbs, and verbs, but general nouns that name entities do not have antonyms. For instance, words like "coffee," "cup," and "glasses" cannot have antonyms, but the antonym of the adjective "good" is "bad," and the antonym of the verb "to come" is "to go." According to Onan (2020), antonymy involves "contradiction and opposition between the deep structures of words" (p. 139).

Lyons (1983) distinguished antonymy from the concepts of complementarity and opposition, treating antonymy within a narrower framework. Complementarity refers to a situation where one member of a word pair implies the negation of the other. For example, if we consider the words *alive* and *dead*, saying *It is alive* means *It is not dead*.

Vardar (2002) defines the concept as "The relation between a linguistic unit and the units or sciences that can replace it in a certain context." (p. 131). Lyons (1983) noted that in opposition, there is not only substitution but also implication, illustrating this with the example: "NP1 is the cousin of NP2 implies NP2 is the cousin of NP1, but stating NP1 (noun phrase 1) is the husband of NP2 implies NP2 is the wife of NP1" (p. 418).

Lyons (1983) stated that antonymy has the characteristic of being regularly gradable. According to Kılıç (2009), in such gradable oppositions, "the negative meaning of one does not necessarily imply the positive meaning of the other" (p. 50) and "this relationship is directly related to the relative meanings of the adjectives in the contexts in which they are used" (p. 50). According to Lyons (1983), comparisons can be explicit or implicit. These can be explained as follows:

- Explicitly comparative sentences are divided into two categories: (1) Two things can be compared in terms of a specific feature, indicating that this feature is more present in one object than the other: e.g., *Our house is bigger than yours* (2) The two 'states' of the same thing can be compared in terms of the specified feature: *Our house is bigger than it used to be*. (Lyons, 1983, p. 413)
- Lyons (1983) stated that in implicit comparisons, antonymous words are not explicitly graded, emphasizing that "negating one does not mean indicating the other" (p. 414). This can be illustrated with the example: Saying *We have little money* does not imply *We do not have a lot of money*. Our money can be less than X but more than Y. In this case, money can be both a lot and little, but what matters is the criteria established for comparison, which is not known in implicit comparative sentences, unlike in explicit comparisons.

Cruse (2000) divides the concept of antonymy into three types: polar antonyms, equipollent antonyms, and overlapping antonyms. These types can be explained and exemplified as follows:

- According to Cruse (2000), polar antonymy has the property of being gradable and derives meaning based on a reference point drawn from context. For example, the words *long* and *short* are evaluated according to a reference point. A person described as *long* may be taller than one person but shorter than another. In other words, if X is taller than Y, we only know that X is taller than Y; we cannot definitively say that X is tall. Cruse (1986) stated that polar antonymy is neutral and objective in terms of evaluation and can be measured using traditional units of measurement.
- Al-Kajela (2019) suggested that equipollent antonymy typically expresses a feeling or perception based on a fundamental assumption, providing a sensory or emotional evaluation. Cruse (2000) illustrated equipollent antonymy with the sentences (1) "This coffee is cold, but warmer than that one" (p. 170) and (2) "This coffee is hot, but cooler than that one" (p. 170). In the first sentence, the word *cold* indicates the assumption that the coffee is cold, while in the second sentence, the word *hot* reflects the assumption that the coffee is hot. Moreover, the expression *This coffee is cold, but warmer than that one* contains a contradiction, as something cannot be both cold and hot at the same time.

- According to Cruse (2000), the concept of overlapping antonymy consists of pairs evaluated as positive and negative, where the positively evaluated part allows for a neutral comparison, while the negatively evaluated part involves a biased comparison. For example, in the expression *How polite is he?*, the word *polite* provides a neutral comparison, whereas in *How rude is he?*, the word *rude* creates a evaluative comparison. Furthermore, Cruse (2000) noted that overlapping antonymy has an intrinsic quality. According to this characteristic, if there is a degree of difference in negativity between two bad things, one can be defined as worse than the other; however, one cannot define one bad thing as better than another. For instance, it is possible to say, *The exam results last year were bad; this year's results are better*, but it is not possible to say, *This year's drought is better than last year's*.

Aksan (1999) classified antonymy into several types: binary oppositions, formal binary oppositions, directional oppositions, graded oppositions, and relational oppositions. These types can be exemplified as follows:

- Binary oppositions: little/much, true/false, thin/thick
- Formal binary oppositions: meaningful/meaningless, equality/inequality, harmful/harmless
- Directional oppositions: right/left, east/west, forward/backward
- Graded oppositions: cold/warm/hot, good/average/bad
- Relational oppositions: buy/sell, player/spectator, subordinate/superior

Just like in synonymy, there are differing opinions regarding antonymy. While some researchers argue that there can be antonymous relationships between borrowed words from foreign languages and native words, others contend that such relationships can only exist among the words of the language itself. For instance, Aksan (1999) states that there can be antonymous relationships between foreign-derived words and Turkish words, whereas Ersoylu (2001) claims that no such antonymous relationships exist between foreign-derived words and Turkish words.

Semantic Changes

Language is affected by all kinds of changes in society. This is reflected in the meaning of words. Cruse (2006) states that the meanings of words tend to change over time. The reason for this tendency is that nothing stays the same. Change in life also affects language. For example, according to Erdoğan, military, technological, political and technological developments affecting social life in Russia have affected the vocabulary of the language. However, according to Evirgen (2023), while meaning changes occur, "it can resort to derivation through methods such as addition, combination, exemplification, etc., or it can benefit from existing dictionary units by establishing various meaning relations" (p. 507). Riemer (2010) argues that whether a change in meaning is positive or negative usually depends on the personal evaluation of the researcher. Özavşar (2017) states that simile, transfers, context, polysemy, homonymy, synonymy and antonymy are effective on semantic changes.

Meaning changes: Because a concept is consciously given a name for logical or expressive purposes; objects are *named*. Meaning changes: Because one of the connotations is secondary (contextual meaning, expressive meaning, social value) and gradually shifts towards the primary meaning and replaces it; meaning *evolves*. In the first case, the change is individual, conscious and

intermittent; in the second case, it is social, unconscious and gradual. Both situations arise from a change in the structure of the immediate associations that make up the meaning and values of the word (Guiraud, 1999, p. 67).

As it can be understood from this point, changes in meaning can occur consciously or unconsciously and gradually due to social reasons. However, according to Aksan (1999), language planning efforts prepare the environment for meaning changes to occur much faster. In other words, external interventions in language can lead to changes in meaning.

Aksan (2015) defines the types of meaning changes as *semantic restriction*, *semantic extension*, *meliorative*, *pejorative* and *semantic transfer*; Atmaca (2016) *semantic restriction*, *semantic extension*, *figurative expression*, *synecdoche*, *elipse*, *euphemism*, *argot*, *semantic transfer*, *melioration* and *pejoration*; Traugott (2017) *metaphorization*, *metonymization*, *pejoration*, *amelioration*, *narrowing* and *generalization*. Fortson (2003) examined this issue under the headings of *metaphoric extension*, *metonymic extension*, *broadening*, *narrowing*, and *amelioration and pejoration*. In this study, semantic changes will be examined under the titles of *semantic restriction*, *semantic extension*, *meliorative*, *pejorative* and *semantic transfer*. These types can be explained as follows:

Semantic Restriction

Vardar (2002) defines semantic restriction of meaning as “When a meaningful unit begins to contain a more limited scope; changing from a general meaning to a narrow meaning” (p. 21). According to Fortson (2003), semantic restriction is the situation where a word loses some of its former meanings and meets a narrower field of meaning. Karaağaç (2013) stated that the meaning of the word shifts from a higher meaning to a lower meaning in meaning contraction. According to Sav (2003), it is one of the most common meaning events in Turkish. The following examples can be given for semantic restriction:

- The word *ogul*, which means child, son and does not express gender in Old Turkish, has taken the form of *oğul* in Turkey Turkish and means male child.
- The Old English word *deor*, which generally means *animal*, is now spelled *deer* and means *deer*.

Semantic Extension

Semantic extension ansion is defined by İmer et al. (2011) as “The assumption of a broader meaning in addition to the initial meaning of a word in the historical process, its transition from a narrow scope to a general scope” (p. 27). According to Aksan (2015), the expansion of meaning is when a word initially has a denotation and represents a part of an object or a job, but over time it comes to cover the whole of that object or job. Sav (2003) stated that “there is a similarity and contiguity between concepts on the basis of semantic extension” (p. 159) and that the power of words that expand in meaning over time to meet concepts decreases. Karaağaç (2013) stated that in semantic extension, the meaning of the word passes from the lower meaning to the upper meaning. Sav (2003) stated that the concepts of metaphor and metonymy are included in semantic extension.

The following examples can be given for the expansion of meaning:

- “While the word *thing* used to refer to an assembly or council, it has come to mean everything.” (Fortson, 2003, p. 649)
- “Lat. *adriapare* to hit the shore, to touch the shore became Fr. *arriver* and started to be used in the sense of to arrive, to reach.” (Aksan, 1999, p. 91)

- “We generalize the meaning of the word ‘reward’, which we previously used only in the sense of ‘reward’ for success in wrestling matches, and extend its meaning to all areas of life.” (Sav, 2003, p. 160)

Generalization is a type of semantic extension (Atmaca, 2016; Sav, 2003). Generalization, which is the situation where a proper name becomes a general name, is defined by Vardar (2002) as “The content of a meaningful unit becoming more comprehensive” (p. 101). According to Guiraud (1999), semantic extension means “the expansion of the social domain of the word” (p. 79). Karaağaç (2013) sees generalization as “the path from encyclopedia to dictionary” (p.55). The following examples can be given for generalization:

- The word *bordo*, a color in Turkish, is named after the city of *Bordeaux* in France.
- Tulle, a thin and light fabric woven from cotton, synthetic or silk, takes its name from Tulle, France.
- The rays called X-rays, invented by Wilhelm Conrad Röntgen, were later called Röntgen rays.

Meliorative

Meliorative is when a word comes to reflect a better meaning than its previous meaning. The word does not have to have a bad meaning for meliorative to occur. The improvement of the meaning of a word that has a good meaning also constitutes meaning improvement. According to Karaağaç (2013), words that undergo meliorative move away from their original meaning and take on a new meaning, and such changes in meaning are abundant in totemistic periods.

According to Fortson (2003), it is subjective for a word to have a more positive meaning. In this case, the meliorative of a word is closely related to the conditions in which the society exists. According to Sav (2003), who states that language is shaped by the events affecting the society, the word *ministre*, which previously had meanings such as servant, janitor, protestant pastor, came to mean minister under the influence of the French Revolution. Just as the perception of being a servant or a Protestant minister as bad is related to the perspective of the society, the improvement of meaning upon an event is also related to the perspective of the society.

The following examples can be given for meliorative:

- The word *yabız*, which means bad, evil in Old Turkic, has taken the form of *yavuz* in Turkey Turkish and means good, tough, brave.
- “The English word *nice* originally meant ‘simple, ignorant’ but now means ‘sincere, approachable’.” (Fortson, 2003, p. 650)
- In Old Turkish, the word *emgek*, which means hardship, torment, etc., has taken the form of *emek* in Turkey Turkish and means effort.

Pejorative

Meaning deterioration is defined by İmer et al. (2011) as “the change of a word to reflect a worse meaning than before, in contrast to meaning improvement, and the emergence of a negative, undesirable meaning instead of a positive meaning in the meaning of words over time due to various reasons” (p. 28). According to Karaağaç (2013), the deterioration of meaning is “a change in the meaning of a word with a good meaning that becomes bad or worse over time” (p. 43). In

addition, it is possible to talk about the existence of a loss of value in meaning deterioration. For example, the word *katun*, which means *kagan's wife* in Old Turkic, took the form of *hatun* in Old Anatolian Turkish and came to mean *lady*. Today, this word, which is used in the form of *kadın*, is used in the sense of an adult female human being.

The following examples can be given in this regard:

- “The word *cnafa*, which means ‘boy’ in Old English, has become *knave* over time and has acquired the meaning of ‘deceitful, dishonest’.” (Traugott, 2017, p. 3)
- “The Lat. *hostis*, which originally meant ‘foreign guest’, came to mean ‘enemy’.” (Aksan, 2015, p. 216)
- “The “pédant = teacher” who educates children and teaches them new things has lost these beautiful meanings and has become a ‘pedantic, pedantic’ person as we see in dictionaries.” (Sav, 2003)

Semantic Transfer

Semantic transfer is when a word completely loses its meaning and becomes to carry another meaning. Sav (2003) stated that in the semantic transfer, the word is completely stripped of its former meaning and that this event usually occurs through transfer from language to language. Atmaca (2016), on the other hand, stated that there is a close or distant relationship between the words that have shifted to another meaning and their previous meanings, and stated that this relationship can also be realised through the relationship of contrast. Vardar (2002) defines paraphrase as ‘the semantic transfer that takes place through metaphor, metonymy, synecdoche, etc.’. While Sav (2003) handled metaphor and metonymy under the title of semantic extension, some researchers such as Fortson (2003) and Traugott (2017) examined metonymy and metaphor as separate titles under semantic changes.

The following examples can be given for the semantic transfer:

- “While the verb *sakınmak* meant “to think, to dwell on, to grieve” in Old Turkish, today it has taken the meanings of ‘to stay away from doing something, to take precautions not to do something, to protect’.” (Aksan, 1999, p. 135)
- The word *üzmek*, which is used in the sense of *breaking* and *cutting* in Old Turkish, means to give *sadness* today.
- “We see that the word, which today lives in the common language in the form of *cheap*, had the meanings of ‘easy’, ‘worthless’, ‘despicable’ in Old Turkish.” (Aksan, 2015, p. 215)

DISCUSSION, CONCLUSION and RECOMMENDATIONS

In this study, the concepts of lexical semantics were analysed in the context of the studies in the literature. As a result of the examinations made within the scope of the study, it was determined that there are differences of opinion about the definition and content of lexical semantics concepts. In addition, it has been concluded that there are differences of opinion on the terms to be used. These differences of opinion on definition, content and terms prevent a unity in the studies.

Although words initially have a single meaning, it has been observed that most of them have gained new meanings over time. These new meanings have turned the words into a polysemous structure. However, the words called terms preserved their single meaning structure. The connotation is a result of polysemy in language. However, there are those who argue that connotation is produced by the society as well as those who argue that connotation has an individual structure.

There is no meaning relation between the words that show homonymy. Such words can be written in different ways in some languages. On the other hand, Aksan (1999) stated that a phonological orthography is used in Turkish. On the other hand, since homonyms have different meanings, such words appear in dictionaries with different article headings.

The denotation is the first meaning of a word that comes to mind and is included in the dictionary. Such words do not need any context to reflect their denotation. Some researchers have stated that the denotation of the word should be evaluated according to the period in which it is analysed (Aksan, 1999; Çolak, 2021; Onan, 2020). This is due to the fact that language has a living structure. It is possible for changes to occur in the meanings of words over time.

The connotation, which has an implicit meaning, occurs through similes and transfers and gains meaning according to the context. Words with connotative meaning continue to maintain their relationship with the denotation. In this respect, connotation differs from figurative meaning. On the other hand, there are researchers who argue that connotation is of individual origin as well as those who argue that it is of social origin. To say that connotative words are only of individual or social origin means to ignore the fact that such words carry individual, social, historical and cultural traces.

Terms are words that are specific to a particular field. For this reason, their usage area is limited compared to other words. Terms have a monosemic structure. On the other hand, there are also synonymous terms. In other words, it is possible for two different terms written in the same way to be used in different fields with different meanings. On the other hand, it is necessary to ensure international unity in terms.

It has been observed that there are differences of opinion about figurative meaning. Some researchers have argued that figurative meaning is a type of connotation. However, connotation and figurative meaning are different concepts. While connotative words have a concrete characteristic, figurative words have an abstract characteristic. On the other hand, it has been determined that there is a common aspect between figurative meaning and transition to another meaning, which is a type of meaning change. In both, the word starts to carry another meaning instead of its previous meaning. There are those who argue that a word with figurative meaning is in a close or distant relationship with its denotation, as well as those who argue that it is completely stripped of its relationship with its denotation. While figurative meaning is based on metaphor and imagery, this is not the case in the transition to another meaning. A word that has passed to another meaning is included as an article in dictionaries. It has been observed that figurative meaning and metaphor are often used interchangeably. However, metaphor is a special type of figurative meaning.

It was observed that simile is a prerequisite for the emergence of transfers and some other meaning events are based on simile. However, it was also observed that simile and metaphor were used interchangeably. According to Çürük (2020), every metaphor contains a simile, but not every simile contains a metaphor.

It has been observed that there is no consensus on which terms should be used for transfer types. In this study, the terms metaphor and metonymy were used for transfer types. In the research, it was concluded that metaphor is generally replaced by *düz değişmece*, *mecâz-ı mürsel* and *ad aktarması* in Turkish sources, while metonymy is generally called *mecaz*, *benzetme* and *deyim aktarması*.

There is no consensus in the literature about synonymy. Some researchers argue that synonymy is actually close synonymy. According to some researchers, in order for synonymy to occur, the words should not be quoted, they should belong to the same language. According to some, it is also possible to create synonymy with loanwords. According to some researchers, in order for two words to be synonymous, they should be used interchangeably in all kinds of contexts. According to Atmaca (2016), for two words to be synonymous, their word types must be the same. As can be seen, synonymy is a highly controversial issue. Palmer (2020) stated that a language does not need synonymy. According to Aksan (1999), “two different signs in the same language cannot mean exactly the same thing” (p. 78). In a language, words that mean the same thing in all contexts are rare, and synonymy can only occur among the words of the language itself.

It was also concluded that there are differences of opinion about antonymy. When the literature was analysed, different opinions were found about the types of antonymy. For example, Lyons (1983) divided antonymy into two types as *explicit comparison* and *implicit comparison*, Aksan (1999) divided it into five types as *binary oppositions*, *formal binary oppositions*, *directional oppositions*, *graded oppositions* and *relational oppositions*, and Cruse (2000) divided it into three types as *polar antonymy*, *equivalent antonymy* and *overlapping antonymy*. Although the titles of the types are different, their contents may overlap with each other at some points. However, as in synonymy, in antonymy, loanwords have caused a difference of opinion. While some of the researchers argue that an antonymic relationship can arise between loanwords and the language's own words, others argue that antonymy can only arise between the language's own words.

As a result of the examination of the studies in the literature, it was seen that semantic changes occur with the effect of other meaning events. However, researchers emphasise that meaning changes are socially induced. There is a difference of opinion in the literature about the types of semantic changes. On the other hand, when foreign studies were analysed, it was seen that metaphor and metonymy were accepted as a type of meaning change. In studies conducted in Turkey, metaphor and metonymy are generally used with different terms and accepted as a type of transfer. Özavşar (2017) stated that simile, transfers, context, polysemy, homophony, synonymy and antonymy are the sources of semantic changes. It is possible that the categorisation of semantic changes into different types in different studies may stem from this.

It is suggested that researchers who will work on this subject should take into account the differences of opinion about the concepts. On the other hand, studies should be carried out to ensure term unity among researchers. It is suggested that studies on lexical semantics in foreign languages should be translated into Turkish to ensure that more people are informed about the subject.

Authors' Contribution Ratio

Contribution rate of authors: 1st author 60%, 2nd author 40%

Conflict of Interest

We declare that there is no financial conflict of interest with any institution, organization or person in this research and that there is no conflict of interest among the authors.

REFERENCES

- Ahanov, K. (2002). *Dil biliminin esasları*. (M. Ceritoğlu, Trans.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Engin Yayıncılık.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe yazıları*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Al-Kajela, A. (2019). The syncategorematic nature of neo-Aramaic and English antonyms. *Linguistic Discovery*, 16(2), 111-135.
- Altıparmak-Yılmaz, H. M. (2020). Mecaz anlamlı sözcüklerin öğretiminde mnemonik tekniğin kullanımı. İ. Kalenderoğlu and P. Kanık-Uysal (Eds.), In *Türkçe eğitimine adanan bir ömür: Dr. Asiye Duman'a armağan* (s. 579-590). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Atmaca, E. (2013). Eski Oğuz Türkçesinden günümüz Türkiye Türkçesine eşgösterenlik. *Dil Araştırmaları*, 12(12), 117-138.
- Atmaca, E. (2016). *Eski Oğuz Türkçesinden günümüz Türkiye Türkçesine söz varlığı ve anlam olayları*. Palet Yayıncılık.
- Aydın, İ. H. (2006). Bir felsefi metafor "Yolda olmak". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(4), 9-22.
- Bessé, B. (2005). Terim sorunları. M. Durak (Ed.) ve M. Durak (Trans.). In *Terimden anlama* (p. 25-31). Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Bilgin, M. (2013). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz*. Anı Yayıncılık.
- Cruse, A. (2006). *A glossary of semantics and pragmatics*. Edinburgh University Press.
- Cruse, D. A. (1986). *Lexical semantics*. Cambridge University Press.
- Cruse, D. A. (2000). *Meaning in language (An introduction to semantics and pragmatics)*. Oxford University Press.
- Çifci, M., & Kaplan, K. (2020). Karikatürde yer alan kırılma çizgilerinin söz sanatları öğretimine etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 509-527.
- Çolak, G. (2021). Türkçede yan anlamı temel anlam durumuna geçen sözlükbirimler. *Journal of Academic Language and Literature*, 5(1), 1-21.
- Çürük, Y. (2020). Sözcükbilim. E. Boz (Ed.). In *Dilbilim teorik ve uygulamalı alanlar* (p. 371-404). Gazi Kitabevi.
- Duman, M. A. (2015). *Dilde belirsizlik ve eş anlamlılık*. Litera Yayıncılık.
- Elbourne, P. (2020). *Anlam-Anlambilime giriş*. M. Demirekin (Trans.). The Kitap.
- Erdoğan, H. (2020). Rusça savaş söz varlığında anlam değişimleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 65, 193- 201.
- Erkinay-Tamtamış, H. K. (2021). Türkçede eş adlılık. *Journal of Academic Language and Literature*, 5(1), 619-653.
- Ersoylu, H. (2001). Eş anlamlılık mı, yabancı kaynaklı karşılık oluş mu? *Türk Dili*, 250-266.
- Evirgen, A. E. (2023). 'Atom Karınca'dan 'Karışık Atom'a yiyecek içecek adlarında bir anlam değişmesi örneği: Atom. *Turkish Studies-Language*, Ö1, 505-516.
- Fortson, B. W. (2003). An approach to semantic change. B. D. Joseph, & R. D. Janda (Eds.), In *The handbook of historical linguistics* (p. 648-666). Blackwell Publishing Ltd.
- Güleroğlu, S. (2024). Dilin anlam dünyası: Alegori, metafor, mecaz ve benzetme. *Turkish Academic Research Review*, 9(2), 164-187.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim*. B. Vardar (Trans.). Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Hartmann, R. K., & James, G. (1998). *Dictionary of lexicography*. Routledge.
- İşcan, A. (2011). Anlam bilgisi konularının öğretimi. *Turkish Studies*, 6(2), 503-522.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Johnson, K. (2008). An overview of lexical semantics. *Philosophy Compass*, 3(1), 119-134.

- Kövecses, Z., & Radden, G. (1998). Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*, 9(1), 37-77.
- Kılıç, V. (2009). *Anlambilime giriş*. Papatya Yayıncılık.
- Kıran, Z., & Eziler-Kıran, A. (2023). *Dilbilime giriş*. Seçkin Yayıncılık.
- Kadem, G. (2022). Eski Anadolu Türkçesinde sal- fiilinde çok anlamlılık. F. Toprak (Ed.), In *Anlam bilimi araştırmaları 1* (p. 213-224). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karaağaç, G. (2013). *Anlam (Anlam bilimi ve iletişim)*. Kesit Yayınları.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. YediGece Kitapları.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Kerimoğlu, C. (2022). *Genel dilbilime giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Korkmaz, F., & Saral, R. (2023). Kül Tigin yazıtlarında çok anlamlılık. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(1), 1-21.
- Korkut, E. (2017). *Söz ve kimlik*. Seçkin Yayıncılık.
- Krovetz, R. (1997). Homonymy and polysemy in information retrieval. In *35th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and 8th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics*, 72-79.
- Kuyma, E. (2022). Duvar yazıları üzerine metaforik bir değerlendirme. F. Toprak (Ed.), In *Anlam bilimi araştırmaları 1* (p. 155-171). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2015). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. G. Y. Demir (Trans.). İthaki Yayınları.
- Lyons, J. (1983). *Kuramsal dilbilime giriş*. A. Kocaman (Trans.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Onan, B. (2020). Sözcük anlambilimi. B. Onan (Ed.), In *Kuramdan uygulamaya anlam bilimi* (p. 102-161). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özavşar, R. (2017). Tarama sözlüğü ve Türkçe Sözlük'e göre anlam genişlemesine uğramış kelimeler. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi*, 3(6), 101-124.
- Palmer, F. R. (2020). *Semantik yeni bir anlambilim projesi*. R. Ertürk (Trans.). Fol Yayıncılık.
- Pilav, S. (2008). Terim sorunu ve eğitim öğretimde terimlerin yeri ve önemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 267-276.
- Richard, M. (2012). Anlam üzerine düşünceler. M. Richard (Ed.) ve H. Kayıkcı (Trans.). *Anlam* (p. 7-58) içinde. Gugukkuşu Yayınları.
- Riemer, N. (2010). *Introducing semantics*. Cambridge University Press.
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (B. Vardar, Trans.). Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Sav, B. (2003). Anlam değişimleri üzerine art zamanlı bir inceleme. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 147-166.
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Anı Yayıncılık.
- Tamba-Mecz, I. (1998). *Anlambilim*. N. Sevil (Trans.). İletişim Yayınları.
- Toklu, M. O. (2018). *Dilbilime giriş*. Akçağ Yayıncılık.
- Traugott, E. C. (2017). Semantic change. In *Oxford research encyclopaedia of linguistics*. Oxford University Press.
- Tuzcu, K. (2023). Dil biliminde birbirine karıştırılan iki kavram: Eş adlılık ve eş seslilik. *Türk Dünyası ve Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(2), 148-161.
- Uğur, N. (2003). *Anlambilim sözcüğünün anlam açılımı*. Doruk Yayıncılık.
- Ülper, H. (2023). *Sözcük ve öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Y. (2021). Bitki adlarında çok anlamlılık. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 6(1), 66-92.
- Zülfikar, H. (1990). Eş anlamlılık ve Ziya Gökalp'in eş anlamlılıkla ilgili düşünceleri. *Türk Dili* (463), 1-7.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sözcük Anlambilimi Kavramları Üzerine Bir Derleme Çalışması^a

Özgür ESER^b, Hülya AŞKIN BALCI^c

ÖZET

Dil toplumun bir ürünüdür ve toplumu etkileyen her türlü olay ve durumdan etkilenmektedir. Bu nedenle sözcüklerin anlamları zaman içerisinde değişikliğe uğrayabilmektedir. Sözcüklerin izlerini takip etmek bir dili tanımak için son derece önemlidir. Sözcüklerin sahip olduğu anlamların yaşadığı bu değişimler çeşitli terimlerle adlandırılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine başvurulmuş olup verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada sözcük anlambilimiyle ilgili olan kavramlar alanyazındaki çalışmaların incelenmesi yoluyla ele alınmıştır ve dilin dinamik yapısı ortaya konmuştur. İncelenen terimlerle ilgili farklı görüşler mevcuttur. Çalışmalar incelenirken bu duruma dikkat edilmiş ve farklı görüşlere sahip araştırmacıların çalışmalarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında çok anlamlılık, eş adlılık, temel anlam, yan anlam, terim, mecaz anlam, benzetme, aktarmalar (metafor ve metonimi), eş anlamlılık, zıt anlamlılık ve anlam değişimleri (anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, başka anlama geçiş) başlıklarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Anlambilim,
Sözcük anlambilimi,
Anlam olayları

Yükleme: 29.08.2024

Kabul: 25.10.2024

Yayınlanma: 31.10.2024

Derleme Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14017520

- Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından hazırlanan ve İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından kabul edilen "Sözcük Anlambilimi Açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Görünümler" adlı yüksek lisans tezinin kavramsal çerçevesinden hareketle hazırlanmıştır.
- Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep, Türkiye
Orcid: 0000-0002-9129-4571 ozgureseredu@gmail.com
- Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Orcid: 0000-0003-4366-175X hulyaaskinbalci@iuc.edu.tr

GİRİŞ

Sözcüğün anlamı, bu anlamı ortaya çıkaran toplumdan ayrı düşünülemez. Aksan'ın (2015) "Eğer insanlar toplum halinde yaşıyor olmasalardı hiç kuşkusuz dile gereksinim duymayabilirlerdi." (s. 64) şeklindeki görüşü de bunu desteklemektedir. Dilde kullanılan sözcükler başlangıçta tek bir anlamı karşılamak üzere ortaya çıkmış olsa da zamanla bazıları birden çok anlam kazanıp çok anlamlı yapıya bürünmüş, bazıları sahip olduğu anlamı yitirerek bambaşka bir anlam kazanmış, bazılarıysa daha dar bir anlam alanını karşılar duruma gelmiştir. Bu ve bunun gibi diğer durumlar dilin canlı bir yapıya sahip olduğunun bir kanıtıdır. Bununla birlikte dil aracılığıyla toplumun sosyal, kültürel, ekonomik vb. özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak da mümkündür. Sever (2004) dili "ulusun ve insanlığın bütün kültür birikimini aktaran en önemli araç" (s. 5) olarak görmektedir.

Toplumunu oluşturan bireyler, iletişimi gerçekleştirmek ve düşünmek için dile başvurur. Bir dilsel göstergenin bireyin zihninde herhangi bir karşılıkla eşleşmemesi durumunda birey söyleneni anlamlandırmayacak ve iletişim gerçekleştiremeyecektir. Ülper'e (2023) göre bireylerin dil becerilerini yetkin şekilde kullanabilmeleri yeterli seviyede bir sözcük dağarcığına sahip olmalarıyla mümkündür. Karatay'a (2007) göre bireyin sahip olduğu sözcük dağarcığı, duygu ve düşüncelerini ifade etmesi üzerinde bir işleve sahip olduğundan bireyin iletişim becerilerini doğrudan etkilemektedir. Bununla birlikte dil sürekli bir değişim içinde olduğundan bireyin bu değişimleri takip etmesi ve sözcük dağarcığının niceliksel artışının yanında niteliksel gelişimini de önemsemesi gerekmektedir. Kısa bir zaman dilimi içerisinde sözcüklerin anlamlarını etkileyecek değişimlerin yaşanması pek mümkün olmasa da sözcüklerin mevcut anlamları hakkında daha geniş bilgiye sahip olunması mümkündür.

Aksan'a (1999) göre sözcük anlambilimi "dilbilimde çeşitli adlarla anılan, genel dilde sözcük (word) olarak adlandırılan öğeleri, bunların türemiş ve başka öğelerle bir araya gelmiş biçimlerini anlam açısından inceleyen bir anlambilim dalıdır." (s. 27). Johnson'a (2008) göre sözcük anlambilimi dilbilimin bir alt dalıdır fakat sözcük anlambilimi üzerine araştırma yapanlar, sözcüklerin anlamlarıyla ilgilenen ve Sokrates'e kadar uzanan felsefi bir geleneği devam ettirmektedir. Buradan anlaşılacağı sözcük anlambiliminin felsefi bir yönü bulunmaktadır. Cruse (2006) sözcük anlambiliminin sözcüğün anlamının belirlenmesi; eş anlamlılık, zıt anlamlılık ve alt anlamlılık gibi paradigmatik anlam ilişkileri; bağlama ve seçim kısıtlamalarına bağlı gelişen sentagmatik ilişkileri; taksonomik hiyerarşileri, anlam değişmelerini ve metafor ve metonimi gibi anlam genişleme süreçlerini incelediğini ifade etmiştir.

Aksan (1999) sözcük anlambilimini temel anlam, tasarımlar-imgeler, duygu değeri, yan anlam, benzetme, aktarmalar, çokanlamlılık, eşadlılık, bağlam, eşanlamlılık, tersanlamlılık, bağdaştırma ve alışılmamış bağdaştırma, kılınış ve görünüş, anlam değişmeleri başlıkları altında incelemiştir. Onan (2020) ise sözcük anlambilimini temel anlam, yan anlam, mecaz anlam, çok anlamlılık, eş anlamlılık, eş seslilik, tasarımlar ve duygu değeri, benzetme, aktarmalar, karşıt (ters-zıt) anlamlılık, bağdaştırma, örtülü anlam, kılınış ve görünüş, terim, yerleştirme, somut ve soyut anlamlı sözcükler, ikilemeler, yansıma sözcükler başlıkları altında incelemiştir. Bu çalışmada ise sözcük anlambiliminin inceleme alanına giren çok anlamlılık, eş adlılık, temel anlam, yan anlam, terim, mecaz anlam, benzetme, aktarmalar (metafor ve metonimi), eş anlamlılık, zıt anlamlılık ve anlam değişmeleri (anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, başka anlama geçiş) başlıkları alanyazındaki çalışmalar bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu başlıklara ilişkin görüş ayrılıkları bulunmakta olduğundan çalışmada farklı görüşlere yer verilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada sözcük anlambilimine ait kavramlar alanyazındaki çalışmalar bağlamında incelenmiştir. Bu nedenle bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine başvurulmuştur. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189).

Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanması aşamasında alanyazında yer alan sözcük anlambilimiyle ilgili çalışmalara başvurulmuştur. Sözcük anlambilimi kavramları hakkında görüş ayrılıkları bulunduğundan farklı görüşteki araştırmacıların çalışmalarına ulaşmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada incelenen akademik çalışmalardan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. "Bu analiz türünde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamak ve sonuçlara ulaşmaktır." (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 250).

BULGULAR

Çok Anlamlılık

Birey, iletişim kurmak için konuştuğu dilin sözcüklerine başvurur ve bu sözcükler aracılığıyla kendini ifade etmek ister. Bununla birlikte her durumu ve olayı ifade edecek bir sözcük bulunmadığı için dilde bulunan diğer sözcükler aracılığıyla kendini ifade etmeye çalışır. Korkut (2017), dilde yalnızca tek bir anlama sahip olan sözcük sayısının az olduğunu ifade etmiştir. Bu durum mevcut sözcüklere yeni anlamlar kazandırmış ve çok anlamlılık ortaya çıkmıştır. Çeşitli benzetme ve aktarmalarla ortaya çıkan çok anlamlılığın her dilde görüldüğünü ifade etmek mümkündür (Aksan, 1999; Toklu, 2018; Yıldız, 2021).

Kıran ve Eziler Kıran'a (2023) göre çok anlamlılık bir gösterenin birden çok gösterileni belirtme özelliğine sahip olması durumudur. Yani bir sözcük birden fazla anlamı karşılamaktadır. Buna karşın sözcük, yani gösterge, temel anlamını yitirmeden yan anlamlar kazanır ve kazanılan bu yan anlamlar zamanla unutulabileceği gibi yan anlamların sayısı artabilir (Onan, 2020). Palmer (2020) bir sözcüğün kaç farklı anlama sahip olduğunu belirlemenin olanaksız olduğunu ifade etmiştir. Çok anlamlı sözcükler anlamlarını bağlama göre kazanırlar. Aksan (2015), çokanlamlılık özelliği gösteren sözcüklerin kullanıldıkları bağlama göre anlamlarından yalnızca birini yansıtabileceklerini ifade etmiştir.

Eş adlılık ile çokanlamlılık kavramlarını birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak zordur (Krovetz, 1997). Karaağaç (2013) eş adlılık ile çokanlamlılık arasında ayırım yapılamadığı durumlarda kültür alışverişi, tarihsel ve sosyal alanlar gibi dil dışı öğelere başvurmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Aksan'ın (2004) anlamın yalnızca sözcükleri ve tümceleri ilgilendiren bir öge olmadığı görüşü bu durumu desteklemektedir. Sözlüklerde bu türden sözcükleri ayırt etmek için çok anlamlı sözcükler için tek bir giriş, eş adlı sözcükler içinse birden çok giriş bulunur (Kılıç, 2009; Palmer, 2020). Buna karşın yalnızca sözlükler aracılığıyla bir sözcüğün eş adlı mı yoksa çok anlamlı mı olduğu hakkında karar vermek doğru olmaz. Korkmaz ve Saral (2023) çok anlamlı sözcüklerin anlamları birbiriyle ilişkiliyken eş adlı sözcüklerin sahip olduğu anlamlar arasında herhangi bir ilişki bulunmadığını ifade etmiştir. Bu bilgi, eş adlı ve çok anlamlı sözcüklerin ayırt edilmesi konusunda kişiye yardımcı olabilir.

Duman'a (2015) göre çok anlamlılık özelliği gösteren sözcükler yanlış anlaşılmalara yol açabilmekte ve istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir. Kadem (2022) de çok anlamlı sözcüklerin anlam belirsizliğine yol açabildiğini ifade etmiş ve bu durumun tek bir sözcüğe birden çok görev yüklenmesinin doğal bir sonucu olduğunu dile getirmiştir. Bu belirsizlik bağlamdan yola çıkılarak giderilmektedir.

Eş Adlılık

Eş adlılık, gösterenleri aynı olan iki ya da daha çok sözcüğün farklı gösterilenlere sahip olması durumudur. Tuzcu (2023) eş adlı sözcüklerin söylenişleri, yazılışları ve vurgulanışlarının aynı olduğunu ifade etmiştir. Erkinay-Tamtamış (2021) eş adlılıkta esas olanın aynı biçime sahip sözcüklerin farklı anlamı karşılaması olduğunu dile getirmiştir. Toklu (2018), eşadlı sözcüklerin farklı kökenlere ve farklı anlamlara sahip olduğunu ifade etmiştir. Hartmann ve James (1998) de bu türden sözcüklerin biçimsel açıdan aynı olsa da anlamsal açıdan farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Bu görüşlerden hareketle eşadlı sözcüklerin arasında yalnızca gösteren boyutunda, biçimsel bir ortaklık bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

Aksan (1999) eş adlılığın ortaya çıkmasında "farklı anlamdaki iki ya da daha çok sözcüğün, zaman içinde geçirdikleri ses ya da biçim değişikliği nedeniyle birbirlerine yaklaşması, sesteş duruma gelmeleri" (s. 73) ve "yabancı dilden alınan bir sözcüğün yerli dildeki bir başkasıyla sesteş olarak birlikte yaşar duruma gelmesi" (s. 73) olmak üzere iki etken bulunduğunu belirtmiştir.

Toklu (2018), eşadlı sözcüklerin farklı dillerde eş seslilik ve eş yazımlılık olmak üzere iki başlık altında ele alındığını ancak Türkçede eş adlı sözcüklerin genellikle hem eş adlı hem de eş sesli olma özelliği gösterdiğini ifade etmiştir. Aksan (1999) ise bazı dillerde eş adlılık kavramının eş seslilik ve eş yazımlılık olmak üzere iki türünün bulunduğunu ancak Türkçede sesçil bir yazım kullanıldığını ve eski biçimlerin genellikle yazıya yansıtılmadığını ifade etmiştir. Hartmann ve James (1998) eş seslilik ve eş yazımlılığı eş adlılığın birer örneği olduğunu dile getirmiştir. Atmaca (2013) ise eş adlılık özelliğine sahip bir sözcüğün eş seslilik ve eş yazımlılık özelliğine de sahip olduğunu belirtmiş ve bu terimlerin eş gösterenlik üst başlığı altında ifade edilmesini önermiştir.

Temel Anlam

Temel anlam kavramı; gerçek anlam, göndergesel anlam, düz anlam, kavramsal anlam gibi terimlerle de karşılanabilmektedir. Temel anlam bir sözcüğün insan zihninde çağrıştırdığı ilk tasarımdır. Aynı zamanda temel anlam, sözcüğün sözlükteki birinci anlamıdır. Kılıç (2009) bir sözcüğün düz anlamının onun kavramsal içeriğini oluşturduğunu ve sözcüğün düz anlamının sözcüğün genel kullanım bağlamındaki anlamın temel ve zorunlu bileşenlerini içerdiğini ifade etmiştir. Karaağaç (2013), temel anlama sahip sözcüklerin göstereni ile gösterileni arasında nedensiz ve saymaca bir ilişkinin bulunduğunu ve bir dil biriminin en yaygın anlamının temel anlam olduğunu ifade etmiştir. Günay (2007) temel anlamı "bir dili kullanan tüm öznelere bir sözcükle ilgili sahip olduğu ortak değerlerin tümü" (s. 69) şeklinde tanımlamıştır.

Aksan (1999) zaman içerisinde göndergenin göstergeyle olan ilişkisinde değişiklikler olabileceğini dile getirmiştir. Onan'a (2020) göre temel anlamı belirlemek için eş zamanlı bakış açısına başvurulmalıdır. Çolak (2021) da temel anlamı tanımlarken *belli bir dönem* vurgusunda bulunmuştur. Bu görüşler birbirini desteklemektedir. Dil, dili kullanan toplumun bir ürünüdür ve toplumdaki tüm değişikliklerden etkilenmektedir. Dolayısıyla sözcüklerin anlamları incelendikleri döneme göre değerlendirilmelidir.

Temel anlam ile tek anlam birbirinden farklı kavramlardır. Karaağaç (2013) tek bir anlamı ve tek bir kavramı yansıtan sözcüklerin tek anlamlı olduğunu ifade etmiş ve terimlerin, araç-gereç adlarının, bazı somut ve soyut adlar ile kavram adlarının tek anlama sahip olduğunu belirtmiş ancak bir dildeki bu türden sözcüklerin tek anlamlı olarak kalmayacağını dile getirmiştir. Atmaca

(2016) tek anlamlılık ile çok anlamlılığın, temel anlamla ise yan anlamlılığın birbirinin karşıtı olduğunu belirterek tek anlam ile temel anlamın birbirinden farklı olduğunu göstermiştir.

Yan Anlam

Yan anlam, çok anlamlı bir sözcüğün temel anlamı dışında kalan, bağlama göre belirlenen anlamı veya anlamlarıdır. Aksan'a (1999) göre Kerimoğlu'na (2022) göre yan anlam, temel anlama eklenen "dinamik, yoruma açık, çoğunlukta sözlükte yer almayan" (s. 215) anlamdır. Guiraud (1999) yan anlamın kavramı bozmadan renklendirdiğini dile getirmiştir.

"Her dilde yan anlamlar genellikle dört doğrultuda göstergelere bağlanır:

1. Somuta yeni somut anlamlar eklenmesi
2. Somuta yeni soyut anlamlar eklenmesi
3. Soyuta yeni soyut anlamlar eklenmesi
4. Soyuta yeni somut anlamlar eklenmesi" (Aksan, 1999, s. 60)

Kılıç (2009) dil kullanıcılarının art alan bilgisi, hayata bakış açısı ve tutumlarının yan anlamın bileşenleri olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Günay'a göre (2007) yan anlamın bireysel yönünün yanında toplumsal, tarihsel ve kültürel özellikleri de yansıtmaktadır. Çolak (2021) yan anlamın sözcüğün zamanla ortaya çıkan bazı benzetme ve aktarmalarla meydana geldiğini ifade etmiştir.

Yan anlam, örtük anlamlar içermektedir. Yan anlamlı sözcükler bağlama göre anlam kazandığından dil kullanıcısının anlama ulaşmak için temel anlama göre daha yoğun bir çaba göstermesi gerekmektedir. Günay (2007) her ne kadar yan anlamların toplum tarafından üretildiğini belirtse de Richard (2012); Frege'in anlamın nesnel, zihinden bağımsız olduğunu, iki kişinin aynı şeyi düşünemeyeceğini ve anlamın dil kullanıcısının ruh halini yansıttığını iddia ettiğini söyler. Kerimoğlu (2022) ise yan anlamın sözcüğün kişi üzerinde bıraktığı izlenim olduğunu dile getirmiştir. Öte yandan Saussure'e (1998) göre dil gücüdür ve birey toplum tarafından oluşturulanı kabul etmek zorundadır. Kaldı ki toplumun bütün üyelerinin bir anlamı ortak kararlarla belirlemediği ve belirleyemeyeceği de açıktır. Vardar (2002) da yan anlamlı sözcüklerin toplumsal ve bireysel özelliklere sahip olduğunu dile getirmiştir. Bu görüşler yan anlamın bireysel ve toplumsal bir yanı olduğunu göstermektedir.

Terim

Terimler kısıtlı bir alanda kullanılan sözcüklerdir. Vardar (2002) terimi "Özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük." (s. 192) şeklinde tanımlamıştır. Pilav'a (2008) göre yapıları ve anlamları bakımından dilin genel sözcüklerinden ayrılan terimler farklı bilim dalı, meslek ve sanat kollarının özel kelimeleridir; terimlerin anlamları dar ve sınırlıdır.

Günay (2007) terimlerin tek anlamlı olduğunu ifade etmiş, farklı disiplinlerin aynı terimi kullanabilecekleri gibi eş yazımlı terimleri farklı anlamlarda da kullanabileceklerini dile getirmiştir. Onan (2020) terimlerin nesnel bir anlam taşıdığını ifade etmiştir. Zülfikar (1991) da terimlerin bir bilimsel kavramın tek karşılığı olduğunu, sabit bir anlama sahip olduğunu ve ifade ettikleri anlamın yoruma kapalı olduğunu dile getirmiştir.

Onan (2020) terimlerin uluslararası bir geçerliliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Bessé (2005) ise tüm dünyada bilimsel ve teknik anlamda iyileşebilmenin koşulu olarak terimlerin anlamları konusunda uzlaşabilmeyi işaret etmiştir. Pilav (2008) alan uzmanlarının bir araya gelerek alanla ilgili terimler hususunda anlaşmaya varması gerektiğini, her kademedeki ders kitaplarında mutlaka terim birliğinin sağlanması gerektiğini, mevcut durumdaki yaygın terimlerin Türkçeleştirilmeden kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bilimin evrenselliğini sağlamak açısından terim konusunda birlik sağlanması son derece önemlidir.

Mecaz Anlam

Sözcükler başlangıçta tek bir anlamı karşılarken zamanla farklı anlamları da karşılar duruma gelmektedir. Hatta öyle ki başlangıçtaki anlamından tamamen sıyrılıp yeni bir anlama da bürünebilmektedir. Bu durum mecaz anlamı oluşturmaktadır. İşcan (2011) mecaz anlamı “Sözcüklerin gerçek anlamının dışında başka bir sözcük ya da kavram yerine kullanılmasıyla oluşan anlama mecaz anlam denir.” (s. 507) şeklinde tanımlamıştır. Altıparmak-Yılmaz (2020) mecaz anlamlı sözcüklerin soyut bir yapıya sahip olduğunu belirtmiş ve dilin anlam zenginliğini yansıttığını ifade etmiştir. Mecaz anlam, yazılı ve sözlü dilde anlatımı güçlendirmek için kullanılmaktadır.

Bilgin (2013) mecaz anlamı yan anlamın bir alt dalı olarak görmüş ve *değişmeceli yan anlam* olarak adlandırmış ve *değişmeceli yan anlamın* sözcüğün temel anlamından iyice uzaklaştığını dile getirmiştir. Bilgin, *değişmeceli yan anlam* olarak adlandırdığı mecaz anlamda, sözcüğün anlamının temel anlamından tamamen kopmadığını savunmaktadır. Aksan (1999) mecaz anlamlı olduğu savunulan sözcüklerin yan anlamlı olarak adlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Karataş (2001) mecaz anlamlı sözcüklerin temel anlamından koptuğunu ifade etmiştir. Onan (2020) da mecaz anlamın bir tür yan anlam olduğunu savunsa da mecaz anlamlı sözcüklerin temel anlamdan tamamen uzaklaştığını ve soyut bir yapıya sahip olduğunu dile getirmiştir. Bu görüşler mecaz anlam kavramı hakkında fikir ayrılıkları bulunduğunu göstermektedir. Yan anlam ile mecaz anlam birbirinden farklı kavramlardır. Yan anlam ile mecaz anlam arasındaki fark şu örneklerle açıklanabilir:

- *Dişli* çarkların çalışma prensibini inceledi. (Yan anlam)
- *Dişli* bir takımla eşleştiklerine şaşırdılar. (Mecaz anlam)

Birinci cümlede yer alan *dişli* sözcüğü çarktaki çıkıntılarının görüntüsünün diş benzediğini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır ve somut bir özellik göstermektedir. İkinci cümlede yer alan *dişli* sözcüğü ise rakip takımın güçlü olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Görüldüğü üzere birinci cümledeki ifadedeki *dişli* sözcüğünün *diş* sözcüğün temel anlamıyla ilişkisi devam ederken ikinci cümledeki *dişli* sözcüğünün *diş* sözcüğün temel anlamıyla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

Benzetme

İnsanlar yazılı ve sözlü dili kullanırken anlatımlarını güçlendirmek için çeşitli yollara başvurmaktadır. Benzetme de bu yollardan biridir. Çifci ve Kaplan (2020) benzetmeyi “sözü etkili kılmak, sözün anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla aralarında farklı yönlerden anlam ilgisi olan iki unsurdan nitelikçe zayıf olanın güçlü olan yaklaştırılması” (s. 513) şeklinde tanımlamıştır.

Tam bir benzetme benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı olmak üzere dört ögeye sahiptir. Kıran ve Eziler-Kıran (2023) benzeyen ve benzetilenin temel, benzetme yönü ve benzetme edatının yardımcı ögeler olduğunu dile getirmiştir. Atmaca’ya (2016) göre benzetme türleri şöyledir: ayrıntılı benzetme, kısaltılmış benzetme, güzel benzetme, pekiştirilmiş benzetme. Benzetmenin türleri şu şekilde açıklanabilir:

- Ayrıntılı benzetme: Dört ögesi de tam olan benzetmedir. Bu türe örnek olarak *Babam arkamda bir dağ gibi duruyordu* cümlesi örnek olarak verilebilir. Bu cümlede yer alan *babam* sözcüğü benzeyen, *dağ* sözcüğü benzetilen, *gibi* sözcüğü benzetme edatı, *duruyordu* sözcüğü ise benzetme yönüdür.
- Kısaltılmış benzetme: Benzetme yönü içermeyen benzetme türüdür. Bu türden benzetmelere *Masal gibi bir düğündü* cümlesini örnek olarak göstermek mümkündür. Bu cümlede yer alan *düğün* sözcüğü benzeyen, *masal* sözcüğü benzetilen, *gibi* sözcüğü ise benzetme edatıdır. Bu cümlede benzetme yönü ögesi bulunmamaktadır.

- Güzel benzetme: Benzetmenin temel öğeleri olan benzeyen ve benzetilen ile oluşturulan benzetme türüdür. Bu türe örnek olarak *Ahu gözlerini sevdiğim dilber* cümlesi örnek olarak gösterilebilir. Bu cümlede yer alan *göz* sözcüğü benzeyen, *ahu* sözcüğü ise benzetilendir. Bu cümlede benzetme yönü ve benzetme edatı öğelerini temsil eden bir ifade yer almamaktadır.
- Pekiştirilmiş benzetme: Benzetme edatı içermeyen benzetmedir. Bu türe örnek olarak *Garip bir kuştur gönülüm, konacak dal bulamayan* cümlesini örnek olarak göstermek mümkündür. Bu cümlede yer alan *gönül* sözcüğü benzeyen, *kuş* sözcüğü benzetilen iken konacak dal bulamayan ifadesi ise benzetme yönüdür. Bu cümlede benzetme edatı ögesin, karşılayan bir ifade bulunmamaktadır.

Benzetmenin aktarmaların ilk aşaması olduğu pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir (Aksan, 1999; Atmaca, 2016; Kıran ve Eziler-Kıran, 2023, Onan, 2020; Toklu, 2018; Uğur, 2003). Bununla birlikte Güleröğlü'na (2024) göre metafor ve benzetme her ne kadar birbirine yakın kavramlar olsa da aralarında bazı farklar bulunmaktadır. Çürük (2020) her metaforun bir benzetme içerdiğini ancak her benzetmenin bir metafor içermediğini ifade etmiş, metaforların kısaltılmış benzetmeler olduğunu ve metaforlarda bir şeye benzemek yerine bir şeyin kendisi olmak esas olduğundan metaforların benzetme edatına sahip olmadığını dile getirmiştir. Aydın (2006) da metaforların *gibi* ve *benzer* gibi sözcükleri kullanılmadan ortaya çıkarıldığını belirtmiştir.

Aktarmalar

Aktarmaların temeli benzetmelerdir. Başlangıçta *ayrıntılı benzetme* formunda olan benzetmeler zamanla kısalarak aktarmaları ortaya çıkarmaktadır. Aksan (1999) aktarmanın ifade edilmek istenen kavramın arasında ilişki ve benzerlik bulunan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılması olduğunu dile getirmiştir. Bu gerçekleştirilirken herhangi bir benzetme edatına başvurulmamaktadır. Aktarmaların kullanım amacı anlatımı daha etkili kılmaktır. Onan'a (2020) göre sözcükler, aktarmalar aracılığıyla yeni anlamlar kazanmakta ve bunun sonucunda anlam sınırlarını genişletmektedirler. Aksan (1999) aktarmaların çok anlamlılığın da kaynağı olduğunu dile getirmiştir.

Aktarmaların türlerine ilişkin görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu çalışmada metafor terimiyle karşılanan aktarma türü için düz değişmece, mecaz-ı mürsel, ad aktarması; metonimi içinse eğretileme, istiare ve deyim aktarması terimleri kullanılabilir. Aktarmalar bu çalışmada metafor ve metonimi başlıkları altında incelenmiştir:

Metafor

Hartmann ve James (1998) "genellikle bir alanın ya da anlamsal alanın bir kavramını belirten bir sözcük ya da ifadenin başka bir alanın ya da anlamsal alanın bir yönünü belirtmek için kullanılması." (s. 93) durumunun metaforu ortaya çıkardığını ifade etmiş ve metaforların genellikle iki kavram arasında bulunan benzerlik temelinde oluştuğunu dile getirmiştir. Günay'a (2007) göre metafor oluşturulurken benzetme biçimi ya da benzetmeyi belirten dilsel ifadeler kullanılmamaktadır. "Metaforun özü bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir." (Lakoff & Johnson, 2015, s. 30). "Metaforların temelinde bireysel ya da toplumsal tecrübelerle, fikirlerle, duygularla şekillenen ve yeni anlamlandırmalara/öğrenmelere kaynaklık eden bilişsel şemalar bulunmaktadır." (Kuyuma, 2022, s. 158). Metafor yerine eğretileme, istiare ve deyim aktarması terimleri de kullanılmaktadır.

Lakoff ve Johnson (2015) metaforları yapı metaforları, yönelim metaforları ve ontolojik metaforlar olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Lakoff ve Johnson (2015) bir kavramı diğerine göre yapıya kavuşturan metaforları yapı metaforları; uzay/mekân istikameti ile ilişkili olan metaforları yönelim metaforları; soyut haldeki bir kavramı üzerinde konuşup tartışmak ve sınıflandırabilmek

için somut bir yapıya dönüştüren metaforları ise ontolojik metaforlar olarak tanımlamıştır. Bu türlere şu örnekler verilebilir:

- Onun sözleri doğrudan bizi *hedef* alıyor. (Yapı metaforu. Tartışma savaştır metaforuyla yapıya kavuşmuştur.)
- Bu davranışıyla kendini *alçalttı*. (Yönelim metaforu. İyi olan yukarıda, kötü olan aşağıdadır.)
- Zihnim *açılışım* diye kahve içtim. (Ontolojik metafor. Zihin bir makinedir.)

“Metaforları üç tipe -yönelim, ontolojik ve yapı- ayırmak suniydi. Bütün metaforlar yapısaldır (çünkü onlar, yapıları yapılarla eşleştirir); bütün metaforlar ontolojiktir (çünkü onlar, hedef alan entiteleri yaratır); birçok metafor yönelimseldir (çünkü onlar, yönelim imaj-şemalarıyla eşleşir).” (Lakoff & Johnson, 2015, s. 324)

Metonimi

Metonimi kavramı düz değişmece, mecaz-ı mürsel ve ad aktarması gibi terimlerle de karşılanmaktadır. Kövecses ve Radden (1998) metonimi “bir şeyin adının, onunla ilişkili veya onun tarafından önerilen başka bir şeyin adı yerine kullanıldığı bir konuşma şekli” (s. 37) şeklinde tanımlamıştır. İmer ve ark. (2011) ise metonimi “benzetme amacı gütmeksizin tümce ya da dizimde bulunan öğeler arasında bütün-parça, neden-sonuç, genel-özel, somut-soyut ilişkiler kurulmasıyla yönüyle kurulan değişmece türü” (s. 106) olarak tanımlanmaktadır. Ahanov (2002) metoniminin nesne veya durumlar arasındaki yakınlıktan doğduğunu dile getirmiştir. Lakoff ve Johnson’a (2015) göre “metonimik kavramlar bize bir şeyi, başka bir şeyle ilişkisi vasıtasıyla kavramlaştırma imkanı” (s. 71) vermektedir. Aksan (1999), metoniminin anlatımı kolaylaştırdığını ve ona güç kattığını dile getirmiştir.

Günay’a göre (2007) metonimi metaforun karşıtıdır ve gönderge düzeyinde bir ilişkiden yararlanan metonimide bir nesne yoluyla başka bir nesne adlandırılır ve bu durum eksilteli bir anlatımda görünür. Aksan (2015) metoniminin metafordan farklı olarak benzerliğe değil ilgiye ve ilişkiye dayandığını ifade etmiştir.

Metafor ve metonimi farklı türden süreçlerdir. Metafor ilkece bir şeyi diğerine göre tasavvur etme tarzıdır ve başlıca fonksiyonu anlamdır. Öte taraftan metonimi esas olarak bir referans fonksiyonuna sahiptir; yani bir şeyi diğerinin yerine geçecek şekilde kullanmamıza imkân verir. Fakat metonimi yalnızca bir referans aracı değildir; aynı zamanda anlamı sağlama fonksiyonu da görür. (Lakoff & Johnson, 2015, s. 68)

Metonimi kavramının adlandırılmasında olduğu gibi türleri konusunda da görüş ayrılığı bulunmaktadır. Metoniminin türlerinin *bütün yerine parça, parça yerine bütün, iç-dış ilgisi, ürün yerine üretici, kullanıcı yerine nesne, kontrol edilen yerine eden, sorumlu insanlar yerine kurum/mekân, kurum yerine mekân, olay yerine mekân, sebep-sonuç ilgisi, soyut-somut ilgisi* şeklinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Verilen türlerin sayısı ve içeriğinin çalışmadan çalışmaya farklılık göstermesi mümkündür. Terimlendirmede yaşanan farklılık içeriğe de yansımış durumdadır.

Metoniminin türleri şu şekilde örneklendirilebilir:

- O bölgeye iyi bir *sağ ayak* gerekiyor.. (Bütün yerine parça)
- Tüm *şehir* onun peşine düştü. (Parça yerine bütün)
- İki *kutuyu* tek başına yedi. (İç-dış ilgisi)
- *Dostoyevski* okumadan bir gün bile geçirmezdi. (Ürün yerine üretici)
- Dünyanın bir numaralı *raketi* bu maçta belli olacak. (Kullanıcı yerine nesne)
- *Teknik direktör* sonunda kupayı kazandı. (Kontrol edilen yerine eden)
- *Üniversite* merak edilen konulara ilişkin açıklama yaptı. (Sorumlu insanlar yerine kurum/mekân)

- *Washington*, olaya ilişkin bir değerlendirmede bulundu. (Kurum yerine mekân)
- Türk askeri *Kore'yi* hiç unutmadı. (Olay yerine mekân)
- Gökten *bereket* yağıyor. (Sebeup-sonuç ilgisi)
- *Gençliğin* hayata bakış açısı bizim neslimizden farklı. (Soyut-somut ilgisi)

Örneklerde de görüldüğü üzere aralarında ilişki bulunan iki kavramdan biri diğerinin adı hiç anılmadan onun yerine kullanılmış ve anlam bozulmamıştır. Bununla birlikte bu örneklerin dile özgü olduğunu dile getirmek gerekmektedir. Aksan (1999) Türkçedeki *tahta çıkmak* ifadesi ile Fransızcadaki *monter sur le trône* ifadelerinin aynı anlama geldiğini ifade etmiştir fakat bu tarz durumlar istisnadır. Lakoff ve Johnson (2015), metonimilerin kültürü yansıttığını dile getirmiştir.

Eş Anlamlılık

Cruse (2000) anlamsal benzerlikleri anlamsal farklılıklarından daha belirgin olan sözcüklerin eş anlamlı olduğunu savunmuştur. Tamba-Mecz (1998) eş anlamlılığı “gündelik kullanım içinde, farklı biçimler sunan, ama özdeş ya da benzer anlamı olan ve aynı biçimbilimsel-sözdizimsel konumu paylaşan sözcüklere eş anlamlı sözcükler denir” (ss. 94-95) ifadesiyle tanımlamıştır. Palmer (2020), dillerin eş anlamlı sözcüklere ihtiyacı olmadığını savunmuştur.

Vardar (2002) eş anlamlılığın özdeşlikten çok anlamca yakınlık ifade ettiğini belirtmiş ve aynı bağlamda birbiriyle aynı anlamı verebilecek göstergelerin sayıca az olduğunu dile getirmiştir. Bilgin (2013), eş anlamlı olduğu savunulan sözcükler arasında mutlaka bir anlam farklılığı bulunduğunu ve bir dilde eş anlamlılıktan söz etmenin zor olduğunu ifade etmiştir. Zülfikar (1990) sözcüklerin eş anlamlı olabilmesi için aralarında bir anlam inceliği bulunması ve her iki sözcüğün de dildeki varlığını sürdürmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aksan (2004) eş anlamlı olduğu savunulan sözcükler arasında mutlaka bir fark olduğunu ve bu nedenle bu sözcüklerin yakın anlamlı olarak değerlendirmek gerektiğini dile getirmiştir. Atmaca (2016) sözcüklerin eş anlamlı olarak kabul edilebilmeleri için anlamlarının aynı veya benzer olması gerektiğini belirtmiştir.

Guiraud (1999) eş anlamlılık için “birçok adı olan kavramlar” (s. 41) ifadesini kullanmıştır. Yani Guiraud’a göre eş anlamlılık ve çok anlamlılık birbiriyle ilişkili kavramlardır. Günay’a (2007) göre de eş anlamlılık ile çok anlamlılık arasında bir ilişki bulunmaktadır ve eş anlamlılık çok anlamlılığın tersi durumdadır.

Lyons (1983), *iki sözcüğün de bütün bağlamlarda tamamıyla aynı anlamı ifade etmesi gerektiğini savunanlar* ve *iki sözcüğün de aynı bağlamda aynı varlığı anlatması gerektiğini savunanlar* olmak üzere eş anlamlılığa ilişkin iki farklı görüş bulunduğunu dile getirmiştir. Elbourne (2020) eş anlamlılığın ortaya çıkabilmesi için “iki kelimenin anlamsal olarak aynı veya sadece niteliksel olarak aynı olabilmesi” (s. 48) olmak üzere iki yol bulunduğunu ifade etmiştir. Günay (2007) yaklaşık olarak aynı şeyi belirten iki sözcük arasında eş anlamlılıktan söz edilebileceğini savunmuştur. Aksan (2004) tam eş anlamlılığın bağlama göre belirlendiğini belirtmiştir. Atmaca (2016) eş anlamlılığın oluşabilmesi için sözcük türlerinin de aynı olması gerektiğini ifade etmiştir.

Cruse (2000) eş anlamlılığı *mutlak eş anlamlılık (absolute synonymy)*, *önermesel eş anlamlılık (propositional synonymy)*, *yakın eş anlamlılık (near-synonymy)* olmak üzere üçe ayırmıştır. Mutlak eş anlamlılık, iki ya da daha çok sözcüğün her türlü bağlamda aynı anlamı karşılması durumudur. Önermesel eş anlamlılık bağlamda birbiri yerine kullanılabilen ancak sözcüklerin kullanıcılarından kaynaklanan bir farklılığı içeren eş anlamlılık türüdür. Örneğin halk arasında daha çok *saz* olarak adlandırılan enstrüman müzikle profesyonel olarak ilgilenen kişiler tarafından *bağlama* adıyla kullanılmaktadır. Yakın eş anlamlılık ise aralarında farklılık bulunan ancak benzerlikleri çok daha belirgin olan eş anlamlılık türüdür. Buna örnek olarak *göndermek* ve *yollamak* sözcüklerini vermek mümkündür. Aralarında fark edilmesi nispeten zor bir anlam farklılığı bulunmaktadır.

Lyons (1983) ise eş anlamlılığı *tam ve bütüncül eş anlamlılık*, *tam ama bütüncül olmayan eş anlamlılık*, *tam olmayan ama bütüncül olan eş anlamlılık* ve *tam ve bütüncül olmayan eş anlamlılık* olmak

üzere dört türe ayırmıştır ve bunları “hem anlaksal hem duygusal içlem eşdeğerliği tam eşanlamlılık terimini kullanabiliriz; bütüncül eşanlamlılık terimini de (tam olan ya da olmayan) bütün bağlamlarda birbirinin yerine geçebilen en anlamlı sözcüklerle sınırlandırabiliriz” (s. 399) şeklinde tanımlamıştır.

Eş anlamlılığın dilin kendi sözcükleri arasında gerçekleşebileceğini savunanlar olduğu gibi farklı dillerden gelen sözcüklerle dilin kendi sözcükleri arasında gerçekleşebileceğini savunan çalışmacılar da bulunmaktadır. Bilgin’e (2013) göre “Gerçek eşanlamlılık ise dilimize girmiş yabancı sözcüklerle oluşmaktadır.” (s. 51). Toklu’ya (2018) göre ise “Eşanlamlılık, bir dile başka bir dilden alınmış veya girmiş olan o dilin sözcükleri arasında söz konusu olabilir.” (s. 133). Onan (2020) eş anlamlılığın yabancı sözcüklerle oluşabileceğini savunmuş ancak bu türden eş anlamlılığın yüzey yapıda değil derin yapıda meydana geldiğini ifade etmiştir. Ersoylu (2001) ise eş anlamlılığın yalnızca bir dilin kendi öz sözcükleri arasında gerçekleşebileceğini, yabancı dilden alınan sözcüklerin yalnızca yabancı kaynaklı karşılık olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Duman (2015) ve Aksan (2004) da yabancı sözcüklerle Türkçe sözcükler arasında eş anlamlılık ilgisi kurulmayacağını dile getirmiştir. Zülfikar (1990) ise “yeni türetilmiş Türkçe kelimeler ile bunların eski karşılıklarını eş anlamlılık konusu içinde değerlendirmemek gerekir” (s. 7) görüşünü savunmuştur.

Zıt Anlamlılık

Aralarında anlamsal karşıtlık bulunan sözcükler zıt anlamlılığı meydana getirir. Palmer’e (2020) göre zıt anlamlılık dilin doğal bir özelliğidir. Vardar (2002) zıt anlamlılığın ortak bir anlam eksenini etrafında gerçekleştiğini ifade etmiştir. Tamba-Mecz (1998) bu tür sözcükler arasında anlamsal bir bağıntı bulunduğunu dile getirmiştir. Örneğin *kısa* ve *uzun* sözcükleri boyla ilgili özelliği yansıtırlar ancak anlamsal açıdan birbirlerine zıt bir özellik gösterirler. Karaağaç (2013) özellik adı olan sözcüklerin, sıfatların, zarfların ve eylemlerin zıt anlamlısının bulunmasının mümkün olduğunu ancak bir varlığın adı olan genel adların zıt anlamının bulunmadığını ifade etmiştir. Örneğin *kahve*, *bardak*, *gözlük* gibi sözcüklerin zıt anlamı olamaz ancak sıfat olan *iyi* sözcüğünün zıt anlamlısı *kötü*, eylem olan *gelmek* sözcüğünün zıt anlamlısı *gitmek* sözcüğüdür. Onan’a (2020) göre zıt anlamlılıkta “sözcüklerin derin yapıları arasında aykırılık ve karşıtlık” (s. 139) bulunmaktadır.

Lyons (1983) zıt anlamlılığı bütüncül ve karşıtsallık kavramlarından ayırmış ve *antonymy* terimiyle karşıladığı zıt anlamlılığı daha dar bir çerçevede ele almıştır. Bütüncül bir sözcük çiftinin bir üyesinin diğerinin olumsuzunu çağrıştırmaları durumudur. Örneğin *canlı* ve *ölü* sözcükleri ele alınacak olursa *O canlıdır* demek *O ölü değildir* demektir.

Vardar (2002) karşıtsallığı *karşıtlık* terimiyle karşılamış ve kavramı “Bir dilsel birimle, belli bir bağlamda onun yerini alabilecek birim ya da bilimler arasındaki bağıntı.” (s. 131) olarak tanımlamıştır. Lyons (1983) karşıtsallıkta yer değiştirmenin yanında sezdirmenin de bulunduğunu dile getirmiş ve bunu “AÖ1 AÖ2’nin kuzenidir AÖ2 AÖ1’in kuzenidir demektir ama AÖ1 (Ad Öbeği 1), AÖ2’nin kocasıdır demek AÖ2 AÖ1’in karısıdır demektir.” (s. 418) örneğiyle açıklamıştır.

Lyons (1983) zıt anlamlılığın düzenli olarak derecelenebilme özelliğine sahip olduğunu söylemiştir. Kılıç’a (2009) göre bu türden derecelendirilebilen karşıtlıklarda “birisinin olumsuz anlamı ötekisinin mutlaka olumlu anlamını sezdirmez” (s. 50) ve “bu ilişki doğrudan sıfatların kullanıldıkları bağlamdaki göreceli anlamlarına ilişkindir” (s. 50). Lyons’a (1983) göre karşılaştırma açık ya da örtülü olabilmektedir. Bunlar şu şekilde açıklanabilir:

- Açık karşılaştırmalı tümceler ikiye ayrılır. (1) İki şey belli bir özellik açısından karşılaştırılabilir ve bu özelliğin bir nesnede ötekinden daha çok bulunduğu belirtilir: örn. *Bizim ev sizinkinden daha büyüktür.* (2) Aynı şeyin iki ‘durumu’ söz konusu özellik açısından karşılaştırılabilir: *Evimiz eskisinden daha büyüktür.* (Lyons, 1983, s. 413)

- Lyons (1983) örtülü karşılaştırmada zıt anlamlı sözcüklerin açıkça derecelenmediğini ifade etmiş ve “birini yadsımanın ötekini belirtmek demek olmadığını” (s. 414) dile getirmiştir. Bu durum şu örnekle açıklanabilir: *Paramız azdır* demek *paramız çok değildir*, demek değildir. *Paramız X’ten az* ancak *Y’den çok* olabilir. Bu durumda para hem çok hem de az olabilir ancak önemli olan karşılaştırma yapılırken belirlenen ölçüttür ve örtülü karşılaştırmalı cümlelerde açık karşılaştırmalı cümlelerin aksine ölçüt bilinmemektedir.

Cruse (2000) zıt anlamlılık (antonymy) kavramını *kutupsal zıt anlamlılık (polar antonyms)*, *eş değer zıt anlamlılık (equipollent antonyms)* ve *örtüşen zıt anlamlılık (overlapping antonyms)* olmak üzere üç türe ayırmıştır. Bu türler şu şekilde açıklanabilir ve örneklendirilebilir:

- Cruse’a (2000) göre kutupsal zıt anlamlılık derecelendirilebilme özelliğine sahiptir ve bağlamdan çizilen bir referans noktasına göre anlam kazanmaktadır. Örneğin uzun ve kısa sözcükleri bir referans noktasına göre değerlendirilmektedir. Uzun olduğu söylenen bir kişi karşılaştırıldığı bir kişiden uzun olabilir ancak başka bir kişiyle karşılaştırıldığında ondan daha kısa olabilir. Yani X, Y’den uzunsa sadece Y’den uzun olduğu bilgisine ulaşırız, X kesinlikle uzundur diyemeyiz. Cruse (1986) kutupsal zıt anlamlılığın değerlendirme açısından nötr ve nesnel olduğunu ifade etmiş ve geleneksel ölçü birimleriyle ölçülebileceğini belirtmiştir.
- Al-Kajela (2019) eşdeğer zıt anlamlılığın genellikle bir duyguyu veya algıyı ifade, temel bir varsayıma dayandığını ve duyusal veya duygusal bir değerlendirme sağladığını ifade etmiştir. Cruse (2000) eşdeğer zıt anlamlılığı (1) “Bu kahve soğuk ama ondan daha sıcak.” (s. 170) ve (2) “Bu kahve sıcak ama ondan daha soğuk.” (s. 170) cümleleri ile örneklendirmiştir. Birinci cümledeki *soğuk* sözcüğü kahvenin soğuk olduğu varsayımının, ikinci cümledeki *sıcak* sözcüğü ise kahvenin sıcak olduğu varsayımının kabul edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte *Bu kahve soğuk ama ondan daha sıcak.* ifadesi bir çelişki içermektedir çünkü bir şey aynı anda hem soğuk hem de sıcak olamaz.
- Cruse’a (2000) göre örtüşen zıt anlamlılık kavramı pozitif ve negatif olarak değerlendirilen çiftlerden oluşmakta olup pozitif değerlendirmeli olan kısım tarafsız bir karşılaştırma yaparken negatif değerlendirmeli olan kısım bağlı bir karşılaştırma yapmaktadır. Örneğin *O ne kadar kibar?* ifadesindeki *kibar* sözcüğü tarafsız bir kıyaslama sağlarken *O ne kadar kaba?* ifadesindeki *kaba* sözcüğü değerlendirmeli bir kıyaslama meydana getirir. Bununla birlikte Cruse (2000) örtüşen zıt anlamlılığın içsellik özelliğine sahip olduğundan söz etmiştir. Bu özelliğe göre eğer iki kötü şey arasında kötülük derecesi fark ederse biri diğerinden daha kötü olarak tanımlanabilir ancak iki kötü şey arasında biri diğerinden daha iyi olarak tanımlanamayabilir. Örneğin, *Geçen yılki sınav sonuçları kötüydü, bu yılki sonuç daha iyi* ifadesinde bulunmak mümkündür ancak *Bu yılki kuraklık geçen yılkinden daha iyi* ifadesinden bulunmak mümkün değildir.

Aksan (1999) zıt anlamlılığı *ikili karşıtlıklar*, *biçimsel ikili karşıtlıklar*, *yön gösteren karşıtlıklar*, *dereceli karşıtlıklar* ve *ilişkisel karşıtlıklar* türleri altında incelemiştir. Bu türler şu şekilde örneklendirilebilir:

- İkili karşıtlıklar: az/çok, doğru/yanlış, ince/kalın
- Biçimsel ikili karşıtlıklar: anlamlı/anlamsız, eşitlik/eşitsizlik, zararlı/zararsız
- Yön gösteren karşıtlıklar: sağ/sol, doğu/batı, ileri/geri
- Dereceli karşıtlıklar: soğuk/ılık/sıcak, iyi/orta/kötü
- İlişkisel karşıtlıklar: almak/satmak, oyuncu/seyirci, ast/üst

Eş anlamlılıkta olduğu gibi zıt anlamlılık konusunda da görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar yabancı dilden alınan sözcüklerle dilin kendi sözcükleri arasında zıt anlamlılık ilişkisi olabileceğini savunmasa da kimi araştırmacılar yalnızca dilin kendi sözcükleri arasında

olabileceğini savunmaktadır. Örneğin Aksan (1999) yabancı kökenli sözcüklerle Türkçe sözcükler arasında zıt anlamlılık ilişkisi bulunabileceğini ifade ederken Ersoylu (2001) ise yabancı kökenli sözcüklerle Türkçe sözcükler arasında zıt anlamlılık ilişkisi bulunamayacağını dile getirmiştir.

Anlam Değişmeleri

Dil, toplumda yaşanan her türlü değişiklikten etkilenmektedir. Bu da sözcüklerin sahip olduğu anlama yansımaktadır. Cruse (2006) sözcüklerin anlamlarının zamanla değişme eğilimi içinde olduğunu belirtmiştir. Bu eğilimin sebebi hiçbir şeyin olduğu gibi kalmamasıdır. Yaşamdaki değişim dili de etkilemektedir. Örneğin Erdoğan'a göre Rusya'da toplum hayatını etkileyen askeri, teknolojik, siyasi ve teknolojik gelişmeler dilin söz varlığını etkilemiştir. Bununla birlikte Evirgen'e (2023) göre anlam değişimleri ortaya çıkarken "ekleme, birleştirme, örneksene vb. yöntemlerle türetme yoluna başvuruyla çeşitli anlam ilişkileri kurarak mevcut sözlük birimlerden yararlanabilir" (s. 507). Riemer (2010) bir anlam değişiminin olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu genellikle araştırmacının kişisel değerlendirmesine bağlı olduğunu savunmaktadır. Özavşar (2017) benzetme, aktarmalar, bağlam, çok anlamlılık, eş seslilik, eş anlamlılık ve zıt anlamlılığın anlam değişimleri üzerinde etkili olduğunu dile getirmiştir.

Anlam değişir: Çünkü mantıksal ya da anlatımsal amaçlarla bir kavrama bilinçli olarak bir ad verilir; nesnelere *adlandırılır*. Anlam değişir: Çünkü çağrışımlardan biri ikincildir (bağlamsal anlam, anlatımsal anlam, toplumsal değer) ve yavaş yavaş temel anlama doğru kayarak onun yerini alır; anlam *evrim geçirir*. İlk durumda bireysel, bilinçli ve kesintili bir değişim görülür; ikinci durumda ise toplumsal, bilinçsiz ve aşamalı bir değişim gerçekleşir. Sözcüğün anlamıyla değerlerini oluşturan anlaksal çağrışımların yapısındaki bir değişiklikten doğar her iki durum da. (Guiraud, 1999, s. 67).

Buradan anlaşılacağı üzere anlam değişimleri bilinçli bir şekilde gerçekleşebileceği gibi toplumsal kaynaklı olarak bilinçsiz ve aşamalı bir şekilde de gerçekleşebilir. Bununla birlikte Aksan'a (1999) göre dil planlama çabaları anlam değişimlerinin çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmesine ortam hazırlar. Yani dile dışarıdan yapılan müdahaleler anlam değişimlerine yol açabilmektedir.

Anlam değişimlerinin türlerini Aksan (2015) *anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi* ve *başka anlama geçiş*; Atmaca (2016) *anlam daralması, anlam genişlemesi, mecazlaşma, komşuluk, eksiltme-söz eksiltme, tabu, argo, başka anlama geçiş, anlam iyileşmesi* ve *anlam kötüleşmesi*; Traugott (2017) *metaforlaştırma (metaphorization), metonimleştirme (metonymization), kötüleşme (pejoration), iyileşme (amelioration), daralma (narrowing) ve genelleşme (generalization)*; Fortson (2003) ise bu konuyu *metaforik genişleme (metaphoric extension), metonimik genişleme (metonymic extension), genişleme (broadening), daralma (narrowing), ve iyileşme ve kötüleşme (melioration and pejoration)* başlıkları altında incelemiştir. Bu çalışmada anlam değişimleri anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi ve başka anlama geçiş başlıkları altında incelenecektir. Bu türler şu şekilde açıklanabilir:

Anlam Daralması

Vardar (2002) anlam daralmasını "Anlamlı bir birimin daha sınırlı bir kapsam içermeye başlaması; genel bir anlamdan dar bir anlama geçerek değişmesi." (s. 21) şeklinde tanımlamıştır. Fortson'a (2003) göre anlam daralması bir sözcüğün eskiden sahip olduğu anlamlarından bazılarını yitirerek daha dar bir anlam alanını karşılması durumudur. Karaağaç (2013), anlam daralmasında sözün anlamının üst anlamdan alt anlama geçtiğini dile getirmiştir. Sav'a (2003) göre Türkçede en sık rastlanan anlam olaylarından biridir. Anlam daralmasına şu örnekler verilebilir:

- Eski Türkçede çocuk, evlat anlamına gelen ve cinsiyet ifade etmeyen *oğul* sözcüğü Türkiye Türkçesinde oğul şeklini almıştır ve erkek çocuk anlamına gelmektedir.

- Eski İngilizcede genel olarak *hayvan* anlamında kullanılan *deor* sözcüğü günümüzde *deer* şeklini almıştır ve *geyik* anlamına gelmektedir.

Anlam Genişlemesi

Anlam genişlemesi, İmer ve ark. (2011) tarafından “Tarihsel süreç içinde bir sözcüğün ilk anlamına ek olarak daha geniş bir anlam üstlenmesi, dar bir kapsamdan genel bir kapsama geçişi.” (s. 27) olarak tanımlanmıştır. Aksan’a (2015) göre ise anlam genişlemesi, sözcüğün başlangıçta temel anlama sahip olup bir nesnenin veya işin bir kısmını temsil ederken zaman içinde o nesnenin veya işin tamamını karşılar duruma gelmesidir. Sav (2003) “anlam genişlemesinin temelinde kavramlar arasında bir benzerlik, bitişiklik” (s. 159) bulunduğunu ifade etmiş ve anlam alanı zamanla genişleyen sözcüklerin kavramları karşılama gücünün düştüğünü belirtmiştir. Karaağaç (2013), anlam genişlemesinde sözün anlamının alt anlamdan üst anlama geçtiğini dile getirmiştir. Sav (2003) metafor ve metonimi kavramlarının anlam genişlemesine dahil olduğunu ifade etmiştir.

Anlam genişlemesine şu örnekler verilebilir:

- “*Thing* sözcüğü eskiden bir meclisi ya da konseyi ifade ederken zamanla her şeyi ifade eder hâle gelmiştir.” (Fortson, 2003, s. 649)
- “Lat. *adriapare* ‘kıyıya vurmak, değmek’ eylemi Fr. *arriver* biçimine girerek ‘varmak, ulaşmak’ anlamında kullanılmaya başlanmıştır.” (Aksan, 1999, s. 91)
- “Önceleri yalnızca güreş karşılaşmalarında elde edilen başarıya verilen ‘mükâfat’ anlamında kullandığımız ‘ödül’ sözcüğünü anlamını genelleştirerek yaşamın her alanına yayıyoruz.” (Sav, 2003, s. 160)

Genelleşme, anlam genişlemesinin bir türüdür (Atmaca, 2016; Sav, 2003). Özel bir adın genel bir ad hâline gelmesi durumu olan genelleşme, Vardar (2002) tarafından “Anlamlı bir birimin içeriğinin daha kapsamlı duruma gelmesi.” (s. 101) olarak tanımlanmıştır. Guiraud’ya (1999) göre anlam genişlemesi “sözcüğün toplumsal alanının yayılması” (s. 79) demektir. Karaağaç (2013) genelleşmeyi “ansiklopediden sözlüğe giden yol” (s.55) olarak görmektedir. Genelleşmeye şu örnekler verilebilir:

- *Bordo* rengi adını Fransa’nın *Bordeaux* şehrinden almıştır.
- Pamuk, sentetik veya ipekten dokunan ince ve hafif bir kumaş olan *tül*, adını Fransa’nın *Tulle* şehrinden almıştır.
- Wilhelm Conrad Röntgen tarafından icat edilen *X ışını* adı verilen ışınlar daha sonra *Röntgen ışını* olarak adlandırılmıştır.

Anlam İyileşmesi

Anlam iyileşmesi, bir sözcüğün önceden sahip olduğu anlamdan daha iyi bir anlamı yansıtır duruma gelmesidir. Anlam iyileşmesinin gerçekleşmesi için sözcüğün kötü bir anlama sahip olması gerekmemektedir. İyi bir anlama sahip olan sözcüğün anlamının daha iyi bir hâle gelmesi de anlam iyileşmesini meydana getirir. Karaağaç’a (2013) göre anlam iyileşmesine uğrayan sözcükler sahip oldukları anlamdan uzaklaşarak yeni bir anlama bürünürler ve bu türden anlam değişimleri totemistik devirlerde bolca görülmektedir.

Fortson’a (2003) göre bir sözcüğün daha olumlu bir anlama gelmesi öznel bir durumdur. Bu durumda bir sözcüğün anlam iyileşmesine uğraması durumu toplumun içinde bulunduğu şartlarla yakından ilişkilidir. Dilin toplumu etkileyen olaylar tarafından şekillendirildiğini dile getiren Sav’a (2003) göre daha önceleri *hizmetli*, *hademe*, *protestan papazı* gibi anlamlara gelen *ministre* sözcüğünün Fransız Devrimi etkisiyle *bakan* anlamına geldiğini ifade etmiştir. Hizmetli ya da

protestan papazı olmanın kötü olarak algılanması nasıl ki toplumun bakış açısıyla ilgiliyse bir olay üzerine anlam iyileşmesine uğraması da toplumun bakış açısıyla ilgilidir.

Anlam iyileşmelerine şu örnekler verilebilir:

- Eski Türkçede *kötü*, *fena* anlamına gelen *yabız* sözcüğü Türkiye Türkçesinde *yavuz* biçimini almıştır ve *iyi*, *yaman*, *yiğit* anlamlarını karşılamaktadır.
- “İngilizce’deki *nice* sözcüğü başlangıçta ‘basit, cahil’ anlamına gelirken şimdi ‘samimi, yaklaşılabılır’ anlamına gelmektedir.” (Fortson, 2003, s. 650)
- Eski Türkçede *sıkıntı*, *eziyet* gibi anlamları karşılayan *emgek* sözcüğü Türkiye Türkçesinde *emek* biçimini almıştır ve *çaba* anlamını karşılamaktadır.

Anlam Kötüleşmesi

Anlam kötüleşmesi İmer ve ark. (2011) tarafından “anlam iyileşmesinin tersine sözcüğün eskiye göre daha kötü bir anlamı yansıtır duruma gelmesi, sözcüklerin anlamında çeşitli nedenlerle zamanla olumlu anlam yerine olumsuz, istenmeyen bir anlam ortaya çıkması” (s. 28) olarak tanımlanmıştır. Karaağaç’a (2013) göre ise anlam kötüleşmesi “iyi anlamlı bir sözün zamanla kötü veya kötüye doğru giden” (s. 43) bir anlam değişimidir. Buna ek olarak anlam kötüleşmesinde bir değer kaybının varlığından söz etmek mümkündür. Örneğin Eski Türkçede *kağan eşi* anlamına gelen *katun* sözcüğü, Eski Anadolu Türkçesinde *hatun* biçimini almış ve *hanımefendi* anlamını karşılar duruma gelmiştir. Bugün ise *kadın* biçiminde kullanılan bu sözcük *erişkin dişi insan* anlamında kullanılmaktadır.

Anlam kötüleşmesine şu örnekler verilebilir:

- “Eski İngilizcede ‘erkek çocuk’ anlamına gelen *cnafa* sözcüğü zamanla *knave* hâlini almış ve ‘düzenbaz, sahtekâr’ anlamını kazanmıştır.” (Traugott, 2017, s. 3)
- “Önceleri ‘yabancı misafir’ demek olan Lat. *hostis* sözcüğü zamanla ‘düşman’ anlamına gelmeye başlamıştır.” (Aksan, 2015, s. 216)
- “Çocukları eğiten, onlara yeni şeyler öğreten ‘pédant = öğretmen’ bu güzel anlamlarını yitirmiş ve sözlüklerde de gördüğümüz gibi ‘bilgiçlik taslayan, ukalâ’ biri olup çıkmıştır.” (Sav, 2003)

Başka Anlama Geçiş

Başka anlama geçiş, sözcüğün sahip olduğu anlamı tamamen yitirerek başka bir anlamı taşır duruma gelmesidir. Sav (2003) başka anlama geçişte sözcüğün eski anlamından tamamen sıyrıldığını ve bu olayın genellikle dilden dile aktarımla ortaya çıktığını ifade etmiştir. Atmaca (2016) ise başka anlama geçmiş sözcüklerin önceki anlamlarıyla arasında *uzak* ya da *yakın* mutlaka bir ilişki mevcut olduğunu dile getirmiş, bu ilişkinin *zıtlık ilişkisi* yoluyla da gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Vardar (2002) başka anlama geçişi “düzdeğişmece, eğretileme, kapsamlayış, vb. yoluyla gerçekleşen anlam değişimi” olarak tanımlamıştır. Bu terimlerden düzdeğişmece metonimi terimine, eğretileme ise metafor terimine karşılık gelmektedir. Sav (2003) bunlardan metafor ve metonimi anlam genişlemesi başlığı altında ele alırken Fortson (2003) ve Traugott (2017) gibi bazı araştırmacılar ise metonimi ve metaforu anlam değişmelerinin altında ayrı başlıklar olarak incelemiştir.

Başka anlama geçişe şu örnekler verilebilir:

- “*Sakınmak* eylemi, Eski Türkçede ‘düşünmek, üzerinde durmak, kederlenmek’ anlamında iken bugün ‘bir şeyi yapmaktan uzak durmak, yapmamak için önlemler almak, korumak’ anlamlarını almıştır.” (Aksan, 1999, s. 135)
- Eski Türkçede *kırmak*, *kesmek* anlamlarında kullanılan *üzmek* sözcüğü bugün *üzüntü vermek* anlamına gelmektedir.

- “Bugün ucuz biçiminde ortak dilde yaşayan sözcüğün de Eski Türkçede ‘kolay’, ‘değersiz’, ‘hakir’ anlamlarında olduğunu görüyoruz.” (Aksan, 2015, s. 215)

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada sözcük anlambilimine ait olan kavramlar alanyazındaki çalışmalar bağlamında incelenmiştir. Çalışma kapsamında yapılan incelemeler sonucunda sözcük anlambilimi kavramlarının tanımı ve içeriği hakkında görüş farklılıkları bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte kullanılacak terimler noktasında da görüş ayrılıkları bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tanım, içerik ve terimler hakkındaki bu görüş ayrılıkları çalışmalarda bir bütünlük sağlanmasının önüne geçmektedir.

Sözcüklerin başlangıçta tek bir anlama sahip olmalarına karşın bunların büyük bir kısmının zaman içerisinde yeni anlamlar kazandığı görülmüştür. Kazanılan bu yeni anlamlar sözcükleri çok anlamlı bir yapıya büründürmüştür. Bununla birlikte *terim* olarak adlandırılan sözcükler tek anlamlı yapısını korumuştur. Yan anlam, dildeki çok anlamlılığın bir sonucudur. Bununla birlikte yan anlamın toplum tarafından üretildiğini savunanlar olduğu gibi yan anlamın bireysel bir yapıya sahip olduğunu savunanlar da mevcuttur.

Eş adlılık özelliği gösteren sözcükler arasında herhangi bir anlam ilgisi bulunmamaktadır. Bu türden sözcükler bazı dillerde farklı biçimlerde yazılabilmektedir. Buna karşın Aksan (1999) Türkçede sesçil bir yazımın kullanıldığını dile getirmiştir. Öte yandan, eş adlı sözcükler farklı anlamlara sahip olduğundan bu türden sözcükler sözlüklerde farklı madde başıyla yer almaktadırlar.

Temel anlam bir sözcüğün insanın aklına gelen ve sözlükte yer alan ilk anlamıdır. Bu türden sözcükler sahip oldukları temel anlamı yansıtmak için herhangi bir bağlama ihtiyaç duymamaktadırlar. Bazı araştırmacılar sözcüğün temel anlamının incelendiği döneme göre değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Aksan, 1999; Çolak, 2021; Onan, 2020). Bu durum dilin canlı bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Zaman içerisinde sözcüklerin anlamlarında değişikliklerin meydana gelmesi mümkündür.

Örtük bir anlama sahip olan yan anlam, benzetme ve aktarmalarla meydana gelmekte ve bağlama göre anlam kazanmaktadır. Yan anlama sahip olan sözcükler temel anlamla olan ilişkisini sürdürmeye devam etmektedir. Yan anlam bu yönüyle mecaz anlamdan ayrılmaktadır. Öte yandan yan anlamın birey kaynaklı olduğunu savunanlar olduğu gibi toplumsal kaynaklı olduğunu savunan araştırmacılar da bulunmaktadır. Yan anlamlı sözcüklerin yalnızca birey veya toplum kaynaklı olduğunu dile getirmek bu türden sözcüklerin bireysel, toplumsal, tarihi ve kültürel izler taşıdığını görmezden gelmek demektir.

Terimler, belirli bir alana özgü olan sözcüklerdir. Bu nedenle kullanım alanı diğer sözcüklere göre kısıtlıdır. Terimler tek anlamlı bir yapıya sahiptir. Buna karşın eş yazımlı terimler de bulunmaktadır. Yani aynı şekilde yazılan iki farklı terimin farklı alanlarda farklı anlama gelecek şekilde kullanılması mümkündür. Öte yandan terimlerde uluslararası birliğin sağlanması gerekmektedir.

Mecaz anlam konusunda görüş ayrılıkları bulunduğu görülmüştür. Bazı araştırmacılar mecaz anlam kavramının yan anlamın bir türü olduğunu savunmuştur. Buna karşın yan anlam ve mecaz anlam birbirinden farklı kavramlardır. Yan anlamlı sözcükler somut olma özelliği gösterirken mecaz anlamlı sözcükler daha çok soyut bir özellik göstermektedir. Öte yandan mecaz anlam ile anlam değişmelerinin bir türü olan başka anlama geçiş arasında ortak bir yön bulunduğu tespit edilmiştir. Her ikisinde de sözcük önceden sahip olduğu anlam yerine başka bir anlam taşımaya başlamaktadır. Mecaz anlamlılık özelliğine sahip olan bir sözcüğün temel anlamıyla yakın ya da uzak bir ilişki içinde olduğunu savunanlar olduğu gibi temel anlamıyla olan

ilişkisinden tamamen sıyrıldığını savunanlar da bulunmaktadır. Mecaz anlam benzetme ve imgelere dayanırken başka anlama geçişte bu durum söz konusu değildir. Başka anlama geçmiş bir sözcük sözlüklerde madde başı olarak yer alır. Mecaz anlam ile metaforun da sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Buna karşın metafor, mecaz anlamın özel bir türüdür.

Benzetmenin aktarmaların ortaya çıkmasının ön koşulu olduğu ve diğer bazı anlam olaylarının da benzetmeye dayandığı görülmüştür. Bununla birlikte benzetme ile metaforun birbirinin yerine kullanıldığı da görülmüştür. Çürük'e (2020) göre her metafor bir benzetme içermektedir ancak her benzetme bir metafor içermemektedir.

Aktarmaların türleri için hangi terimlerin kullanılacağına ilişkin bir görüş birliği bulunmadığı görülmüştür. Bu çalışmada aktarmanın türleri için metafor ve metonimi terimleri kullanılmıştır. Yapılan araştırmada alanyazında metafor yerine düz değişmece, mecaz-ı mürsel, ad aktarması; metonimi yerine ise eğretileme, istiare ve deyim aktarması terimlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eş anlamlılık hakkında alanyazında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Kimi araştırmacılar eş anlamlılığın aslında yakın anlamlılık olduğunu savunmaktadır. Kimi araştırmacılara göre ise eş anlamlılığın ortaya çıkabilmesi için sözcüklerin alıntı olmaması, aynı dile ait olması gerekmektedir. Kimilerine göre ise eş anlamlılığın alıntı sözcüklerle oluşturulması da mümkündür. Kimi araştırmacılara göre iki sözcüğün eş anlamlı olabilmesi için her türlü bağlamda birbirlerinin yerine kullanılabilmesi gerekmektedir. Atmaca'ya (2016) göre iki sözcüğün eş anlamlı olabilmesi için sözcük türlerinin de aynı olması gerekmektedir. Görüldüğü üzere eş anlamlılık oldukça tartışmalı bir konudur. Palmer (2020), bir dilin eş anlamlılığa ihtiyaç duymayacağını ifade etmiştir. Aksan'a (1999) göre ise "aynı dilde iki ayrı gösterge, bütünüyle aynı anlama gelemez" (s. 78). Bir dilde birbiriyle her türlü bağlamda aynı anlama gelen sözcüklere ender rastlanır ve eş anlamlılık yalnızca dilin kendi sözcükleri arasında ortaya çıkabilir.

Zıt anlamlılık konusunda da görüş ayrılıkları bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde zıt anlamlılığın türleri hakkında farklı görüşlere rastlanmıştır. Örneğin Lyons (1983) *açık karşılaştırma* ve *örtülü karşılaştırma* olmak üzere iki türe, Aksan (1999) *ikili karşıtlıklar*, *biçimsel ikili karşıtlıklar*, *yön gösteren karşıtlıklar*, *dereceli karşıtlıklar* ve *ilişkisel karşıtlıklar* olmak üzere beş türe, Cruse (2000) ise *kutupsal zıt anlamlılık*, *eş değer zıt anlamlılık* ve *örtüşen zıt anlamlılık* olmak üzere üç türe ayırmıştır. Türlerle ilişkin başlıkları farklı olmasına karşın içerikleri birbirleriyle bazı noktalarda örtüşebilmektedir. Bununla birlikte eş anlamlılıkta olduğu gibi zıt anlamlılıkta da alıntı sözcükler bir görüş ayrılığına neden olmuştur. Araştırmacıların bir kısmı alıntı sözcüklerle dilin kendi sözcükleri arasında zıt anlamlılık ilişkisi ortaya çıkabileceğini savunurken diğer bir kısmı zıt anlamlılığın yalnızca dilin kendi sözcükleri arasında ortaya çıkabileceğini savunmaktadır.

Alanyazındaki çalışmaların incelenmesi sonucunda anlam değişmelerinin diğer anlam olaylarının etkisiyle ortaya çıktığı görülmüştür. Bununla birlikte araştırmacılar, anlam değişmelerinin toplumsal kaynaklı olduğunu vurgulamaktadır. Anlam değişmelerinin türleri konusunda alanyazında bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Öte yandan yabancı çalışmalar incelendiğinde metafor ve metoniminin de bir anlam değişmesi türü olarak kabul edildiği görülmüştür. Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise metafor ve metonimi genellikle farklı terimlerle kullanılmıştır ve aktarma türü olarak kabul edilmiştir. Özavşar (2017); benzetme, aktarmalar, bağlam, çok anlamlılık, eş seslilik, eş anlamlılık ve zıt anlamlılık anlam değişmelerinin anlam değişmelerine kaynaklık ettiğini dile getirmiştir. Anlam değişmelerinin farklı çalışmalarda farklı türlere ayrılmasının bundan kaynaklanması mümkündür.

Bu konu üzerinde çalışma yapacak araştırmacılara kavramlar hakkındaki görüş ayrılıklarını dikkate almaları önerilmektedir. Öte yandan araştırmacılar arasında terim birliğinin sağlanması için çalışmalar yapılmalıdır. Konu hakkında daha çok kişinin bilgi sahibi olmasını sağlamak ve sözcük anlambilimi hakkında yapılan yabancı dillerdeki çalışmaların Türkçeye kazandırılması önerilmektedir.

Yazarların Katkı Oranı

Yazarların katkı oranı: 1. yazarın katkı oranı %60; 2. Yazarın katkı oranı %40'tır.

Çıkar Çatışması

Araştırmacıların herhangi bir kurum ya da kuruluş ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederiz.

KAYNAKLAR

- Ahanov, K. (2002). *Dil biliminin esasları*. (M. Ceritoğlu, Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Engin Yayıncılık.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe yazıları*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Al-Kajela, A. (2019). The syncategorematic nature of neo-Aramaic and English antonyms. *Linguistic Discovery*, 16(2), 111-135.
- Altıparmak-Yılmaz, H. M. (2020). Mecaz anlamlı sözcüklerin öğretiminde mnemonik tekniğin kullanımı. İ. Kalenderoğlu ve P. Kanık-Uysal (Ed.), *Türkçe eğitimine adanan bir ömür: Dr. Asiye Duman'a armağan* (s. 579-590) içinde. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Atmaca, E. (2013). Eski Oğuz Türkçesinden günümüz Türkiye Türkçesine eşgösterenlik. *Dil Araştırmaları*, 12(12), 117-138.
- Atmaca, E. (2016). *Eski Oğuz Türkçesinden günümüz Türkiye Türkçesine söz varlığı ve anlam olayları*. Palet Yayıncılık.
- Aydın, İ. H. (2006). Bir felsefi metafor "Yolda olmak". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(4), 9-22.
- Bessé, B. (2005). Terim sorunları. M. Durak (Ed.) ve M. Durak (Çev.). *Terimden anlama* (s. 25-31) içinde. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Bilgin, M. (2013). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz*. Anı Yayıncılık.
- Cruse, A. (2006). *A glossary of semantics and pragmatics*. Edinburgh University Press.
- Cruse, D. A. (1986). *Lexical semantics*. Cambridge University Press.
- Cruse, D. A. (2000). *Meaning in language (An introduction to semantics and pragmatics)*. Oxford University Press.
- Çifci, M., & Kaplan, K. (2020). Karikatürde yer alan kırılma çizgilerinin söz sanatları öğretimine etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 509-527.
- Çolak, G. (2021). Türkçede yan anlamı temel anlam durumuna geçen sözlükbirimler. *Journal of Academic Language and Literature*, 5(1), 1-21.
- Çürük, Y. (2020). Sözcükbilim. E. Boz (Ed.). *Dilbilim teorik ve uygulamalı alanlar* (s. 371-404) içinde. Gazi Kitabevi.
- Duman, M. A. (2015). *Dilde belirsizlik ve eş anlamlılık*. Litera Yayıncılık.
- Elbourne, P. (2020). *Anlam-Anlambilime giriş*. M. Demirekin (Çev.). The Kitap.
- Erdoğan, H. (2020). Rusça savaş söz varlığında anlam değişimleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 65, 193-201.
- Erkınay-Tamtamış, H. K. (2021). Türkçede eş adlılık. *Journal of Academic Language and Literature*, 5(1), 619-653.
- Ersoylu, H. (2001). Eş anlamlılık mı, yabancı kaynaklı karşılık oluş mu? *Türk Dili*, 250-266.
- Evirgen, A. E. (2023). 'Atom Karınca'dan 'Karışık Atom'a yiyecek içecek adlarında bir anlam değişmesi örneği: Atom. *Turkish Studies-Language*, Ö1, 505-516.
- Fortson, B. W. (2003). An approach to semantic change. B. D. Joseph, & R. D. Janda (Eds.), *The handbook of historical linguistics* (s. 648-666) içinde. Blackwell Publishing Ltd.
- Güleroğlu, S. (2024). Dilin anlam dünyası: Alegori, metafor, mecaz ve benzetme. *Turkish Academic Research Review*, 9(2), 164-187.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim*. B. Vardar (Çev.). Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Hartmann, R. K., & James, G. (1998). *Dictionary of lexicography*. Routledge.
- İşcan, A. (2011). Anlam bilgisi konularının öğretimi. *Turkish Studies*, 6(2), 503-522.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Johnson, K. (2008). An overview of lexical semantics. *Philosophy Compass*, 3(1), 119-134.
- Kövecses, Z., & Radden, G. (1998). Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*, 9(1), 37-77.
- Kılıç, V. (2009). *Anlambilime giriş*. Papatya Yayıncılık.

- Kıran, Z., & Eziler-Kıran, A. (2023). *Dilbilime giriş*. Seçkin Yayıncılık.
- Kadem, G. (2022). Eski Anadolu Türkçesinde sal- fiilinde çok anlamlılık. F. Toprak (Ed.), *Anlam bilimi araştırmaları 1* (s. 213-224) içinde. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karaağaç, G. (2013). *Anlam (Anlam bilimi ve iletişim)*. Kesit Yayınları.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. YediGece Kitapları.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Kerimoğlu, C. (2022). *Genel dilbilime giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Korkmaz, F., & Saral, R. (2023). Kül Tigin yazıtlarında çok anlamlılık. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(1), 1-21.
- Korkut, E. (2017). *Söz ve kimlik*. Seçkin Yayıncılık.
- Krovetz, R. (1997). Homonymy and polysemy in information retrieval. In *35th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and 8th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics*, 72-79.
- Kuyumcu, E. (2022). Duvar yazıları üzerine metaforik bir değerlendirme. F. Toprak (Ed.), *Anlam bilimi araştırmaları 1* (s. 155-171) içinde. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2015). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. G. Y. Demir (Çev.). İthaki Yayınları.
- Lyons, J. (1983). *Kuramsal dilbilime giriş*. A. Kocaman (Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Onan, B. (2020). Sözcük anlambilimi. B. Onan (Ed.), *Kuramdan uygulamaya anlam bilimi* (s. 102-161) içinde. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özavşar, R. (2017). Tarama sözlüğü ve Türkçe Sözlük'e göre anlam genişlemesine uğramış kelimeler. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi*, 3(6), 101-124.
- Palmer, F. R. (2020). *Semantik yeni bir anlambilim projesi*. R. Ertürk (Çev.). Fol Yayıncılık.
- Pilav, S. (2008). Terim sorunu ve eğitim öğretimde terimlerin yeri ve önemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 267-276.
- Richard, M. (2012). Anlam üzerine düşünceler. M. Richard (Ed.) ve H. Kayıkcı (Çev.). *Anlam* (s. 7-58) içinde. Gugukkuşu Yayınları.
- Riemer, N. (2010). *Introducing semantics*. Cambridge University Press.
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (B. Vardar, Çev.). Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Sav, B. (2003). Anlam değişimleri üzerine art zamanlı bir inceleme. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 147-166.
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Anı Yayıncılık.
- Tamba-Mecz, I. (1998). *Anlambilim*. N. Sevil (Çev.). İletişim Yayınları.
- Toklu, M. O. (2018). *Dilbilime giriş*. Akçağ Yayıncılık.
- Traugott, E. C. (2017). Semantic change. In *Oxford research encyclopaedia of linguistics*. Oxford University Press.
- Tuzcu, K. (2023). Dil biliminde birbirine karıştırılan iki kavram: Eş adlılık ve eş seslilik. *Türk Dünyası ve Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(2), 148-161.
- Uğur, N. (2003). *Anlambilim sözcüğün anlam açılımı*. Doruk Yayıncılık.
- Ülper, H. (2023). *Sözcük ve öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Y. (2021). Bitki adlarında çok anlamlılık. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 6(1), 66-92.
- Zülfikar, H. (1990). Eş anlamlılık ve Ziya Gökalp'in eş anlamlılıkla ilgili düşünceleri. *Türk Dili*(463), 1-7.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.